

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA
TEISĖS IR TEISĖSAUGOS INSTITUTAS**

KARINA NIKOLINA
IKITEISMINIS PROCESAS

**APGREŽIMO POLITIKA KOVOJANT SU NETEISĖTA
MIGRACIJA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: dr. A. Banevičienė

.....

(parašas)

Kaunas, 2026

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
IVADAS	5
1. NETEISĖTOS MIGRACIJOS SAMPRATA, PRIEŽASTYS IR VALDYMO PRIEMONĖS 9	
1.1. Neteisėtos migracijos samprata	9
1.2. Neteisėtos migracijos priežastys.....	11
1.3. Neteisėtos migracijos teisiniai aspektai, valdymo priemonės	12
1.3.1. Neteisėtos migracijos teisiniai aspektai.....	12
1.3.2. Neteisėtos migracijos valdymo priemonės	14
2. LIETUVOS APGRĘŽIMO POLITIKOS TEISINIS VERTINIMAS.....	16
2.1. Apgrėžimo politika ir jos formos.....	16
2.2. Apgrėžimo politikos teisinis reguliavimas skirtingais teisės lygmenimis.....	18
2.2.1. Apgrėžimo politikos reglamentavimas tarptautinėje teisėje.....	18
2.2.2. Apgrėžimo politikos reglamentavimas ES teisėje	20
2.2.3. Apgrėžimo politikos reglamentavimas nacionalinėje teisėje	22
2.3. Apgrėžimo politikos taikymas pažeidžiamų asmenų - nepilnamečių atžvilgiu	23
2.4. Apgrėžimo politikos taikymo ribos ir išimtys ekstremaliųjų situacijų kontekste	25
2.5. Apgrėžimo politikos taikymas Lietuvoje	26
3. APGRĘŽIMO POLITIKOS TAIKymo PROBLEMOS IR POVEIKIS ŽMOGAUS TEISIŲ APSAUGAI	30
3.1. Tyrimo metodika	30
3.2. Tyrimo rezultatai	32
3.2.1. Apgrėžimo politikos įtvirtinimo priežastys ir sprendimų priėmimo motyvai	32
3.2.2. Apgrėžimo politikos teisinis vertinimas	33
3.2.3. Praktiniai apgrėžimo politikos įgyvendinimo iššūkiai	34
3.2.4. Žmogaus teisių apsaugos problemos	35
3.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	38
3.3.1. Ekspertų pozicijų palyginimas	38
3.3.2. Apibendrinimas	40
IŠVADOS.....	42
PASIŪLYMAI	43
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	44
PRIEDAI	49
1. Priedas. Eksperto Nr.1 sutikimas.....	49
2. Priedas. Eksperto Nr. 2 sutikimas.....	50
3. Priedas. Eksperto Nr. 3 sutikimas.....	51

4. Priedas. Eksperto Nr. 4 sutikimas.....	52
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54
AKADEMINIO SAŽININGUMO PASIŽADĖJIMAS	55

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga.

EŽTK – Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

EŽTT- Europos Žmogaus Teisių Teismas.

LVAT – Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas.

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Migracija – neatsiejama šiuolaikinio pasaulio dalis, kuri tampa reikšmingu veiksniumi, formuojančiu valstybinių struktūrų pokyčius. Taip pat darančiu įtaką jų vidiems ir išoriniams politikoms. Nepaisant to, vis dažniau susiduriama su iššūkiais, kuriuos sukelia neteisėta migracija. Kuomet asmenys patenka į kitą valstybę neturėdami teisėto pagrindo to padaryti.¹ Tuomet valstybės imasi įvairių priemonių ir būdų kaip apsisaugoti. Apgrėžimo politika – viena iš prieštaringiausiai vertinamų strategijų kai asmenys nukreipiami atgal už valstybės ribų, neleidžiant patekti į teritoriją ar pateikti prieglobsčio prašymo. Lietuva su migrantų apgrėžimo politika susidūrė 2021 metais kai migracijos krizė pasienyje paskatino su Baltarusija griežtus valstybės veiksmus.² Tuomet neteisėtų migrantų skaičius pasiekė 150 žmonių per dieną.³ Per 2024 metus apgrėžimo atvejų skaičius Lietuvos pasienyje siekė daugiau nei 1000 atvejų, Europos Sąjungos kontekste užfiksuota daugiau nei 120 000 tokių praktikos atvejų.⁴ Nepaisant to, apgrėžimo politikos strategija kelia nemažai klausimų, ypač susijusių su žmogaus teisių užtikrinimu. Tarpautiniai dokumentai įpareigoja valstybes užtikrinti asmenų teisę prašyti prieglobsčio, garantuoti apsaugą kai jų gyvybei ir laisvei gresia pavojus, bet praktikoje dažnai migrantų apgrėžimo politika įgyvendinama nesuteikiant migrantams galimybės individualiai vertinti jų situaciją. Ši tema yra aktuali, nes pastaraisiais metais Europoje ir kituose pasaulio šalyse padidėję mišrūs migracijos srautai lėmė, kad valstybės siekia sustiprinti išorinių sienų kontrolę ir taikyti griežtesnes migracijos valdymo priemones⁵. Tarp jų ir apgrėžimo politika, kuri kelia sudėtingų teisinių klausimų dėl suderinamumo su tarptautine teise, Europos Sąjungos teisės aktais bei žmogaus teisių apsaugos standartais.

Darbo temos naujumas. Temos migracijos valdymas, neteisėtos migracijos kontrolė yra plačiai nagrinėjamos socialinių mokslų ir teisės literatūroje. Tačiau ankstesniuose tyrimuose dėmesys

¹ Europos migracijos tinklas, “Neteisėta migracija,” prieiga per internetą, <https://123.emn.lt/neteiseta-migracija/> (žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.)

² Lietuvos Respublikos Seimas, “Seimas įstatymu įtvirtino neteisėtų migrantų apgrėžimo galimybę pasienio ruože,” pranešimas žiniasklaidai, 2023 m. balandžio 25 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35435&p_k=1&p_t=284594&p_a=1000&p_kade_id=10 (žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.).

³ Andželika Banevičienė, “Irregular Migrants in Lithuania in the Context of the Readmission Agreement with Latvia,” 2024, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/5abc411a-5b04-4dd8-bb69-4e712787eb6b/content> 38-41.

⁴ Jorge Liboreiro, “EU Borders Recorded over 120,000 Migrant Pushbacks in 2024, Says Report by NGOs,” *Euronews*, 2025 m. vasario 17 d., <https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/17/eu-borders-recorded-over-120000-migrant-pushbacks-in-2024-says-report-by-ngos>

⁵ Vincent Chetail, *International Migration Law*, 3rd ed. (Oxford: Oxford University Press, 2021) 15–30.

buvo skiriamas bendriems migracijos politikos, pasienio apsaugos priemonių ir nacionalinio saugumo klausimams, o apgręžimo politikos teisinio reguliavimo analizė ir jos suderinamumas su žmogaus teisių standartais išsamiai nagrinėti nebuvo (Castles, de Haas ir Miller, 2014).⁶ Nors pastaruoju metu apgręžimo politika vis dažniau nagrinėjama žmogaus teisių kontekste, esami tyrimai daugiausia orientuojasi į bendrą Europos praktiką, o nacionalinio lygmens analizė, ypač Lietuvos kontekste išnagrinėjama ribotai. Reikšmingas akademinis tyrimas, kuriame tiesiogiai analizuojama apgręžimo politikos praktika ir jos teisinis pagrindimas yra Aurėjos Ugnės Mozerytės 2023 m. tyrimas „Derogate the non-derogable: The legitimization of migrant pushbacks in Lithuania“. Autorė analizuoja Lietuvos sprendimus įteisinti apgręžimo praktiką ir vertina jų suderinamumą su tarptautiniais žmogaus teisių standartais⁷. Kiti Lietuvoje parengti akademiniai darbai migracijos tema daugiausia orientuojasi į platesnius migracijos valdymo, nacionalinio saugumo ar 2021 m. migracijos krizės aspektus.

Šio darbo naujumas pasireiškia tuo, kad jame atskleidžiama, jog apgręžimo politikos teisinis vertinimas nesutampa su jos taikymu praktikoje. Tyrimo metu nustatyta, kad nors tarptautinės, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės lygmeniu yra įtvirtinti aiškūs reikalavimai: individualaus vertinimo pareiga, teisė į prieglobstį ir negražinimo principas. Praktikoje apgręžimo politika dažnai taikoma taip, kad šie reikalavimai nėra pilnai įgyvendinami. Magistriniame darbe taip pat naujai atskleidžiama, kad apgręžimo politika Lietuvoje veikia ne kaip aiškiai apibrėžta teisinė priemonė, o kaip praktinė priemonė, kuri susiformavo krizės sąlygomis ir veikia ankstyvoje migracijos proceso stadijoje. Būtent tai lemia, kad jos teisinis vertinimas tampa komplikotas, kadangi ji patenka tarp sienos apsaugos priemonių ir prieglobsčio teisės taikymo ribos. Taip pat remiantis empiriniu tyrimu nustatyta, kad skirtingų institucijų atstovai apgręžimo politiką vertina nevienodai. Valstybės institucijų atstovai apgręžimo politika grindžia būtinybe ir efektyvumu, o teisinės ir humanitarinės srities atstovai išryškina rizikas žmogaus teisių apsaugai. Šis skirtingų vertinimų palyginimas leidžia naujai įvertinti apgręžimo politikos vietą teisės sistemoje ir jos santykį su žmogaus teisių apsaugos standartais.

Tyrimo problema. Ar Lietuvos apgręžimo politika ir jos taikymo praktika atitinka tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikalavimus?

⁶ Stephen Castles, Hein de Haas, ir Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 5th ed. (London: Palgrave Macmillan, 2014), 20-35.

⁷ Aurėja Ugnė Mozerytė, „Derogating the Non-Derogable: The Legitimization of Migrant Pushbacks in Lithuania,” 2023, <https://repository.gchumanrights.org/server/api/core/bitstreams/6058cb0e-764f-4db9-9deb-c0cfa565036a/content> 29-41.

Tyrimo tikslas. Nustatyti Lietuvos apgręžimo politikos atitiktį tarptautinės, Europos Sąjungos teisės reikalavimams ir įvertinti jos įgyvendinimą praktikoje.

Tyrimo objektas. Apgręžimo politika kovojant su neteisėta migracija.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti neteisėtos migracijos sampratą, priežastis, teisinį reglamentavimą ir jos valdymo priemones.
2. Išanalizuoti Lietuvos apgręžimo politikos teisinį reguliavimą ir jos atitiktį tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikalavimams.
3. Įvertinti apgręžimo politikos teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemas bei jos poveikį žmogaus teisių apsaugai.

Tyrimo metodika. Šiame darbe taikyti teisės aktų analizės, teismų praktikos analizės, lyginamasis ir mokslinės literatūros analizės metodai, kurie leido atskleisti neteisėtos migracijos ir apgręžimo politikos sampratas. Teisės aktų analizės metu nagrinėti tarptautinės, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės šaltiniai, siekiant nustatyti apgręžimo politikai taikomus teisinius reikalavimus. Teismų praktikos analizės metodu vertinta nacionalinių ir tarptautinių teismų jurisprudencija, siekiant atskleisti, kaip šie reikalavimai aiškinami ir taikomi praktikoje. Lyginamosios analizės metodu buvo palygintos skirtingų autorių pateiktos neteisėtos migracijos ir apgręžimo politikos sampratos ir jų interpretacijos. Taip pat skirtingų teisės lygmenų nustatyti standartai ir jų taikymo ypatumai. Mokslinės literatūros analizė leido nustatyti pagrindines teorines išvalgas ir probleminius aspektus, susijusius su apgręžimo politikos teisėtumu. Siekiant nustatyti apgręžimo politikos taikymo praktines ir teisines problemas ir jos taikymo ribas, atliktas kokybinis empirinis tyrimas – pusiau struktūruoti ekspertų interviu. Surinkti duomenys analizuoti sisteminimo ir apibendrinimo būdu, formuluojant tyrimo išvadas.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, suskirstyta į skyrius, poskyrius, pateiktos išvados ir rekomendacijos.

Pirmame skyriuje analizuojama neteisėta migracija, jos samprata, priežastys, valdymo priemonės. Antrame skyriuje nagrinėjama apgręžimo politikos samprata, teisinis reguliavimas, analizuojami teisės aktai ir teismų praktika. Trečioje dalyje pateikiami ekspertų interviu, jų analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos svarbiausios išvados.

Ginamasis teiginys. Apgręžimo politika, nors ir taikoma siekiant suvaldyti neteisėtą migraciją, praktikoje kelia abejonių dėl jos atitikties teisės reikalavimams, ypač užtikrinant žmogaus teisių apsaugą.

1. NETEISĖTOS MIGRACIJOS SAMPRATA, PRIEŽASTYS IR VALDYMO PRIEMONĖS

1.1. Neteisėtos migracijos samprata

Žodžio „migracija“ reikšmė pagal Naulickaitę įvardijama kaip asmenų judėjimas iš vienos vietos į kitą ir siekis joje apsigyventi.⁸ Taip pat Hein de Haas migraciją apibrėžia ne vien tik kaip judėjimą, bet procesą, kuriame žmonių noras yra persikelti į kitas vietas ir išbandyti naujas erdves.⁹ Pagal Europos migracijos tinklo žodyną, migracija suprantama kaip asmens judėjimas per tarptautinę sieną arba valstybės viduje, kai išvykstama ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui, nepriklausomai nuo to, ar judėjimas buvo savanoriškas, priverstinis, teisėtas ar neteisėtas.¹⁰ Pažymėtina, kad migracijos reiškinyje egzistavo visą žmonijos laikotarpį ir yra iki šiol.¹¹ Tačiau yra ir kita pusė - neteisėta migracija, kuri pagal Žaltauskaite apibrėžiama kaip asmenų judėjimas ar buvimas kitoje valstybėje, kai nesilaikoma teisės aktų nustatytos tvarkos.¹² Taip pat ši sąvoka yra vartojama norint apibūdinti šio reiškinio įvairiapusiškumą. Neteisėta migracija apima trečiųjų šalių piliečius, kurie neteisėtai patenka į kitos valstybės teritoriją sausuma, jūra ir oro transportu. Tai dažnai daroma naudojant suklastotus dokumentus arba padedant nelegalių gabentojų ir prekyautojų tinklams. Be to, yra ir tokių asmenų, kurie teisėtai su galiojančiu dokumentu ar viza patenka į kitos šalies teritoriją, tačiau užsibūna per ilgai ir negauna valdžios institucijų patvirtinimo. Galiausiai yra ir tokių asmenų, kuriems nėra suteiktas prieglobstis, tačiau jie neišvyksta nors ir turi galutinį neigiamą sprendimą.¹³

Pažymėtina, kad migracija gali būti *teisėta* ir *neteisėta*. *Teisėta* migracija laikoma kai asmenys atvyksta turėdami tam oficialų pagrindą darbo ar turistinę vizą, laikiną leidimą gyventi ir atvykę kreipiasi dėl prieglobsčio. Taip pat asmuo atvykęs į kitą šalį laikosi valstybėje galiojančių įstatymų.¹⁴ O tuo tarpu *neteisėta* migracija kai asmenys kerta kitos valstybės sieną neteisėtai. Neturi tam reikalingų dokumentų arba jie yra padirbti. Taip pat naudojasi nelegalių migrantų gabentojų teikiamomis paslaugomis.¹⁵ Svarbu pažymėti, kad esminiai teisėtos ir neteisėtos migracijos skirtumai yra šie : *teisėta* migracija yra tuomet, kai laikomasi nustatytų įstatymų,

⁸ Indrė Naulickaitė „Emigracija ir globalizacijos procesai“. (2016), 45-60.

⁹ Hein de Haas „A theory of migration : the aspirations – capabilities framework“ (2021), 10-25.

¹⁰ Europos migracijos tinklo žodynas. <https://www.emn.lt/irasai/terminu-zodynas/?t=migracija>

¹¹ Karolis Veikšnia „Lietuvos migracijos politika ir valstybės saugumas“ (2025), 70-95.

¹² Monika Žaltauskaite „Neteisėtos migracijos prevencijos priemonės“ (2019), 30-55.

¹³ Danguolė Seniutienė „Migracijos procesai po prijungimo prie Šengeno erdvės“. (2010), 80-105.

¹⁴ Vincent Chetail „International migration law“. (Oxford: Oxford University Press, 2019), 76–164.

¹⁵ Jurgita Germanavičienė „Neteisėtas valstybės sienos perėjimas ir neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną“, magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas (2023), 20-45.

neteisėta migracija apima šių įstatymų pažeidimus. *Teisėta* migracija apima oficialias procedūras, o *neteisėta* migracija pažeidžia šiuos procesus.¹⁶

Nepaisant to, neteisėta migracija skirtinguose šaltiniuose turi du terminus „illegal migration“ – neteisėta migracija“ ir „irregular migration“ – nereguliari migracija. Neteisėta migracija tai reiškinys, kuomet asmuo atvyksta į kitą šalį ar gyvena joje tiesiogiai pažeisdamas tos šalies įstatymus. Jungtinės Tautos neteisėta migracija apibūdina kaip valstybės sienos kirtimą ar buvimą šalyje pažeidžiant migracijos teisės reikalavimus ir nustatytą tvarką.¹⁷ Dažnai tai susiję su neteisėtu sienos kirtimu ar vizų galiojimo laiko viršijimu be jokio teisinio pagrindo. Svarbu paminėti, kad šis reiškinys dažniausiai turi nusikalstamų pasekmių, nes jis aiškiai pažeidžia nacionalinius įstatymus. Todėl, tiems asmenims kyla rizika būti sulaikytiems arba deportuotiems. Neteisėtą migraciją dažniausiai skatina šie veiksniai : ekonominiai, socialiniai, politiniai. Dažnu atveju, asmenys ieško geresnių gyvenimo sąlygų ir persikelia iš skurdesnių šalių į turtingesnes. Svarbu paminėti, kad skirtingai nuo įprastos migracijos, kuri vadovaujasi oficialiomis darbo, studijų ar kitomis ryšių taisyklėmis, neteisėta migracija dažniausiai kyla dėl priverstinio perkėlimo, dėl persekiojimo ar nelaimių.¹⁸ Tuo tarpu nereguliari migracija pasak Europos Komisijos apibrėžiama kaip asmens, o tiksliau užsieniečio atvykimas, darbas šalyje ir buvimas be reikalingų dokumentų ar leidimų, kurie yra numatyti imigracijos teisės aktuose.¹⁹ Taip pat Castles ir Miller teigia, kad nereguliari migracija atsiranda kai žmonės kerta valstybių sienas nesilaikydami šalyje nustatytų reikalavimų.²⁰ Ilgą laikotarpį terminas „neteisėta migracija“ dominavo viešojoje taip pat ir teisinėje erdvėje, tačiau vis dažniau naudojamas terminas „nereguliari migracija“, siekiant išvengti migrantų kriminalizavimo ir pabrėžti pačios veikos, o ne asmens neteisėtumą.²¹ Šie terminų skirtumai yra ypatingai svarbūs, ypač kai yra vertinami žmogaus teisių apsaugos principai bei humanitarinis požiūris į migracijos reiškinį.

Apibendrinant neteisėtos migracijos sampratą galima teigti, kad migracija gali būti teisėta - kai asmenys keliai iš vienos vietos į kitą laikydamiesi nustatytų reikalavimų ir įstatymų ir neteisėta – kai asmenys tų reikalavimų nevykdo. Taip pat neteisėta migracija apibūdinama dviem

¹⁶ VisionIAS „Illegal migration“ 2024, <https://visionias.in/current-affairs/monthly-magazine/2024-02-15/security/illegal-migration>

¹⁷ United Nations, *World Population Policies 2019* (New York: United Nations, 2020), 15–18 https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/World_Population_Policies_2019.pdf

¹⁸ United Nations „Irregular migration vs. Migrant smuggling – what is the difference?“ 2025, <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2025/January/irregular-migration-vs--migrant-smuggling--what-is-the-difference.html>

¹⁹ European Migration Network, Asylum and Migration Glossary, 2025, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary_en

²⁰ Stephen Castles ir Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 4th ed. (New York: Guilford Press, 2009), 25-40.

²¹ Ibid

terminais „illegal migrantion“ pabrėžiančiu teisės pažeidimą ir „irregular migration“ nurodančiu procedūrinį neatlikimą. Šie terminai padeda įvertinti migracijos įvairovę ir skirtumus tarp jos tipų.

1.2. Neteisėtos migracijos priežastys

Neteisėta migracija yra sudėtingas reiškinys. Asmenys dažnai leidžiasi į pavojingas keliones rizikuodami savo saugumu ir laisve. Taip pat ieško geresnių gyvenimo sąlygų, apsaugos nuo smurto ar galimybės gauti būtiniausias paslaugas. Neteisėtos migracijos priežastys dažniausiai įvardijamos : ekonominės, politinės, socialinės. Šios priežastys dažnu atveju veikia kartu ir yra tarpusavyje susijusios. Plačiau apie kiekvieną:

- Ekonominės priežastys. Ši priežastis dažniausiai minima ir išskiriama kaip pagrindinė neteisėtos migracijos lemiamą aplinkybę. Kaip pažymi ataskaita „Drivers of irregular migration in North Africa“ dažniausiai skurdas yra įvardijamas kaip pagrindinis veiksnys privertęs asmenis nelegaliai migruoti.²² Dažnu atveju nedarbas, mažos pajamos, menkos perspektyvos, verčia žmones ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų už gimtosios šalies ribų. Nepaisant to, neteisėtos migracijos kelias gali būti pasirenkamas ir dėl lūkesčio, kad išvykus bus galima užsidirbti daugiau pinigų. Taip pat paremti šeimos narius, kurie nevyko kartu.
- Politinės priežastys. Šalyje esantis politinis nestabilumas, konfliktai, karas ar jo grėsmė. Taip pat žmogaus teisių pažeidimai skatina neteisėtą migraciją. Kai valstybėje vykdomi politiniai persekiojimai, ribojamos piliečių laisvės tada asmenys siekia to išvengti ir ieško prieglobsčio kitose šalyse.²³ Dažnu atveju pasirenka neteisėtos migracijos kelią. Tarptautiniai politiniai santykiai ir kai kurių valstybių politika įskaitant karinius konfliktus taip pat lemia neteisėtos migracijos augimą. Be to, pastaraisiais metais užfiksuota atvejų, kai būtent neteisėta migracija buvo naudojama kaip politinio spaudimo įrankis, siekiant daryti įtaką kitų valstybių sprendimams.²⁴
- Socialinės priežastys. Jos daro taip pat didelę įtaką neteisėtos migracijos procesams. Socialinė nelygybė, kuomet dalis visuomenės neturi galimybių turėti oraus gyvenimo, gauti išsilavinimo ar prieigos prie sveikatos priežiūros paslaugų. Negalėdami gyventi oriai, žmonės ieško geresnių pragyvenimo sąlygų kitose šalyse, net jei tai ir reiškia neteisėtos migracijos kelią. Svarbu paminėti, kad socialiniai tinklai ir žiniasklaidą taip

²² Evie Browne, *Drivers of Irregular Migration in North Africa* (2015) <https://gsdrc.org/wp-content/uploads/2015/09/HDQ12711.pdf> 1-2, 5, 8-9.

²³ Sarah Kenyon Lischer, „Conflict- and Crisis-Induced Displacement,” 2014

²⁴ Rasa Smaliukienė ir Vaida Giedraitytė, „Case A. The Migration Crisis Artificially Created by the Belarusian Regime: A Case Study of Military Engagement in Lithuania,” 2026, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-99286-5_15 261–279.

pat daro didelę įtaką, nes jie suteikia žinių apie geresnes gyvenimo sąlygas ir galimybes ir mažina nežinomybę.²⁵ Socialinės priežastys glaudžiai susilieja su ekonominiais ir politiniais veiksniais ir kartu sudaro sudėtingą neteisėtos migracijos priežasčių visumą.

Prie šių išvardintų priežasčių verta paminėti ir dar keletą neteisėtą migraciją lemiančių veiksnių. Aplinkos ir klimato kaita nors ir nėra išskiriama kaip pagrindinė neteisėtos migracijos priežastis, tačiau pastaruoju metu jų svarba sparčiai auga.²⁶ Klimato kaitos padariniai : sausros, potvyniai, ekstremalios oro sąlygos taip pat verčia žmones palikti savo gyvenvietes, regionus, tačiau kai nėra saugių migracijos būdų, tuomet tai gali virsti neteisėta migracija.²⁷ Klimato kaitos ir aplinkos veiksniai yra papildoma neteisėtos migracijos šaltinis, tačiau su pagrindinėmis priežastimis kartu susijęs.

Taigi, galima daryti išvadą, kad neteisėtos migracijos priežastys yra tarpusavyje susijusios. Dažnai asmenis palikti šalį priverčia ekonominės problemos : mažos pajamos, bedarbystė. Nepaisant to, klimato kaita, aplinkos veiksniai, noras geresnių gyvenimo sąlygų ir politinis nestabilumas taip pat yra svarbios neteisėtos migracijos priežastys.

1.3. Neteisėtos migracijos teisiniai aspektai, valdymo priemonės

1.3.1. Neteisėtos migracijos teisiniai aspektai

Tarptautinė teisė nustato bendruosius principus, kuriais remiantis valstybės kontroliuoja migracijos procesus. Taip pat įtvirtina pagrindinius žmogaus teisių apsaugos standartus. Nors tarptautiniai dokumentai neapibrėžia tiesiogiai neteisėtos migracijos sąvokos, tačiau tarptautiniai teisės aktai tokie kaip Jungtinių Tautų 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso ir 1967 m. Protokolas pabrėžia, kad žmogus, kuris bėga nuo persekiojimo negali būti baudžiamas už neteisėtą patekimą į šalį, jeigu jis iškart kreipiasi dėl prieglobsčio. Svarbu paminėti, kad nors ir Konvencija nereguliuoja neteisėtos migracijos kaip reiškinių, tačiau nustato aiškias bendros migracijos kontrolės taisyklės. Tarptautinė teisė suformuoja aiškų pagrindą, kuriuo remiantis galima daryti išvadą, kad ne visais atvejais neteisėtas patekimas į kitą valstybę yra vertinamas kaip nusikaltimas. Priešingai kiekvienu atveju svarbu vertinti objektyviai atsižvelgiant į asmens aplinkybes, motyvus ir

²⁵ R. K. Ahmad, I. H. Zalmi, N. N. Mustafa, M. S. Saeed, ir H. Hussein, "Navigating the Path to Europe: How Social Media Shapes Irregular Migration Decisions among Kurdish Youth," *International Journal of Scientific Research and Technology*, 2025, <https://www.ijstrjournal.com/article/Navigating+the+Path+to+Europe+How+Social+Media+Shapes+Irregular+Migration+Decisions+Among+Kurdish+Youth>

²⁶ Europos Parlamentas, „Migracijos priežastys“. 2024, <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200624STO81906/migracijos-priezastys>

²⁷ International Organization for Migration, "Who Are Climate Migrants?," 2025 https://www.unwater.org/news/iom-report-who-are-climate-migrants_2025.

tikslus.²⁸ Svarbu paminėti, kad tarptautinė teisė įtvirtina bendruosius migracijos reguliavimo principus, tačiau detalesnis reguliavimas ir jų įgyvendinimas iš esmės paliekamas valstybėms.

Europos Sąjungos teisė, remdamasi tarptautinės teisės principais sukuria itin detalią ir vieningą neteisėtos migracijos teisinę sistemą. Europos Sąjunga taiko bendrą migracijos ir prieglobsčio politikos sistemą. Jos pagrindas Europos Sąjungos sutarties 79 straipsnis, kuriuo remiantis leidžiama Europos Sąjungos narėms nustatyti bendras taisykles dėl sienų kontrolės, nelegalaus patekimo į šalį ir asmenų grąžinimo procedūrų.²⁹ Vienas svarbiausių dokumentų yra Šengeno sienų kodeksas, kuriame apibrėžiamos sienų kirtimo sąlygos. Pagal minėtame kodekso nustatytas nuostatas asmuo atvykęs į Europos Sąjungą laikomas neteisėtu, tuomet jeigu neatitinka nustatytų atvykimo sąlygų arba kerta valstybės sieną pažeisdamas nustatytas taisykles.³⁰ Europos Sąjungos teisė užpildo paliktas spragas tarptautinėje teisėje ir tampa pagrindine teisine priemone, leidžiančia valstybėms narėms taikyti bendrą neteisėtos migracijos reguliavimą.

Tuo tarpu Lietuvos Respublikos teisės aktai atlieka įgyvendinamąją funkciją, perkeldami tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės normas. Lietuvoje klausimai susiję su neteisėta migracija yra reglamentuojami Užsieniečių teisinės padėties įstatyme. Tai pagrindinis įstatymas, kuriame nustatomas užsieniečių atvykimo, buvimo, gyvenimo ir išvykimo sąlygos, prieglobsčio suteikimo tvarka ir kiti su užsieniečių statusu susiję teisiniai klausimai.³¹ Svarbu paminėti, kad įstatyme nurodyta ir tai, kad bet kuris asmuo, kuris yra šalyje ir neturi galiojančio leidimo gyventi ar vizos yra laikomas neteisėtu.³² Lietuvos Respublikos teisės aktuose iš esmės atsispindi Europos Sąjungos teisės reikalavimai ir tarptautiniai įsipareigojimai.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, kad neteisėtos migracijos teisinis reguliavimas nustato ne tik valstybių teises kontroliuoti migraciją, bet ir aiškias šios kontrolės ribas. Tarptautinė teisė nurodo, kad neteisėtas atvykimas ne visais atvejais gali būti laikomas pažeidimu. Ypač kai asmuo siekia prieglobsčio, todėl svarbus kiekvienos situacijos individualus vertinimas. Europos Sąjungos teisė šias nuostatas detalizuoja, nustatydamas konkrečias atvykimo ir grąžinimo taisykles. Nacionalinė teisė jas įgyvendina praktikoje. Taigi, migracijos kontrolė turi būti vykdoma ne tik efektyviai, bet ir laikantis žmogaus teisių apsaugos reikalavimų.

²⁸ Konvencija dėl pabėgėlių statuso 1951.

²⁹ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0015.01/DOC_3&format=PDF

³⁰ Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (ES) 2016/399), 2016
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:32016R0399>

³¹ Europos migracijos tinklas „Praktinis atsakas į neteisėtą migraciją Lietuvoje“. 2011
https://www.emn.lt/uploads/Products/product_1451/Studija-LT.pdf 4-5, 33-34.

³² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. 2004. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378>

1.3.2. Neteisėtos migracijos valdymo priemonės

Pastaraisiais metais neteisėta migracija tiek Lietuvoje tiek Europoje tapo viena iš daugiausiai diskusijų keliančių temų. Galima teigti, kad tai yra problema, su kuria susiduria dauguma šalių. Pažymėtina, kad vis daugiau asmenų bando patekti į kitas šalis, bet ne visada tai padaroma teisėtais būdais. Dėl to, valstybės susiduria su daug iššūkių – nuo sienų apsaugos iki žmogaus teisių užtikrinimo. Valstybės politikai, tarptautinės organizacijos investuoja į įvairias priemones, kuriomis siekiama mažinti neteisėtą migraciją. Nepaisant to, žmogus, kuris neteisėtai patenka į kitą valstybę dažnai būna pažeidžiamas. Svarbu ieškoti balanso tarp priemonių, kurios būtų efektyvios ir humaniško požiūrio. Neteisėtos migracijos valdymo priemonių yra įvairių. Nuo prevencijos, stipresnės pasienio kontrolės, iki teisinių ir administracinių priemonių, todėl svarbu jas išanalizuoti.³³ Pasak Seniutienės pagrindinės neteisėtos migracijos valdymo priemonės sienų apsauga, migracijos kontrolė, teisės aktų įgyvendinimas bei institucijų bendradarbiavimas.³⁴ Tuo tarpu Žibas valdymo priemones vertina platesniame migracijos politikos ir valdymo kontekste. Jis pabrėžia, kad neteisėtos migracijos suvaldymas apima ne tik fizinę sienų kontrolę, bet ir strateginius politinius sprendimus, vizų politiką ir grąžinimo/apgrėžimo mechanizmus.³⁵ Išskiriamos šios priemonės :

1. Pasienio kontrolė ir stebėjimas. Valstybės sienų fizinė apsauga, kuomet didinamas asmenų, saugančių pasienį skaičius. Taip pat technologinės priemonės : dronai, vaizdo stebėtojai, biometriniai kontrolės įrenginiai, kuriuos naudojant greičiau fiksuojami neteisėti valstybės sienos kirtimai.
2. Grąžinimo tvarka. Grąžinimo ir readmisijos politika, kai asmuo yra neteisėtai šalyje, valstybė gali priimti sprendimą asmenį grąžinti. Tvirta ir teisinga grąžinimo politika yra labai svarbi. Grąžinimo Direktyva, numato, kad Europos Sąjungos šalys veiksmingai turi vykdyti bendrą politiką, grąžinti trečiųjų šalių piliečius, kurie neturi teisės būti šalyje, tačiau ir pasirūpinti tais asmenimis, kuriems reikalinga pagalba.³⁶
3. Prieglobsčio ir prašymų nagrinėjimo procesas. Greitas ir efektyvus prašymų registravimas ir individualus vertinimas, sumažina teisines spragas, kuriomis gali pasinaudoti neteisėtai atvykę asmenys.

³³ European Parliament, *Measuring Irregular Migration and Returns in the EU*, 2025. [https://www.euro-parl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/767210/EPRS_BRI\(2025\)767210_EN.pdf](https://www.euro-parl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/767210/EPRS_BRI(2025)767210_EN.pdf) 2-3, 6.

³⁴ Danguolė Seniutienė „Migracijos procesai po prijungimo prie Šengeno erdvės“ (2010), 80-105.

³⁵ Karolis Žibas, *Tarptautinė migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: nuo laisvo judėjimo iki migracijos krizės* (2015), <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c2c275ac-2d80-4aa6-864b-e7e3b568e447/content> 150-180.

³⁶ European Commission „An effective, firm and fair EU return and readmission policy“. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/effective-firm-and-fair-eu-return-and-readmission-policy_en

4. Teisinės ir administracinės priemonės. Leidimų gyventi, vizų ir registracijos taisyklių griežtinimas, greita dokumentų patikra - tai priemonės, kurios padeda kovoti su neteisėta migracija.
5. Prevencija. Trumpalaikės vizos, parama legalioms įdarbinimo įmonėms - tai būdai, kurie sumažina norą rinktis neteisėtos migracijos kelią.

Taigi, apibendrinant šias priemones, galima daryti išvadą, kad neteisėtos migracijos valdymas yra sudėtingas ir ne vieną sritį apimantis procesas. Nėra vienos priemonės, kuri galėtų viską išspręsti. Tarpusavyje reikia derinti ir griežtesnę sienų kontrolę, bet tuo pačiu užtikrinti, kad kiekvienas žmogus, kuris atsiduria tokioje padėtyje nebūtų paliktas be pagalbos. Svarbu, kad kiekviena valstybė ieškotų pusiausvyros tarp saugumo ir žmogiškumo. Nors pagrindinis tikslas yra sustabdyti neteisėtą migraciją, tačiau už kiekvieno neteisėtai atvykusio žmogaus slypi jo istorija. Todėl priemonės turi būti ne tik veiksmingos, bet ir žmogiškos.

2. LIETUVOS APGRĘŽIMO POLITIKOS TEISINIS VERTINIMAS

2.1. Apgręžimo politika ir jos formos

Užsienio politikos strategijos ypatingai svarbios kiekvienoje valstybėje. Europos Tarybos valstybės narės, siekdamos kontroliuoti ir valdyti neteisėtos migracijos srautus, daugiausia pastangų skiria sienų apsaugai. Viena iš strategijų – apgręžimo politika. Apgręžimo politika vis dažniau taikoma valstybių priemonė kovojant su neteisėta migracija. Pagal ją migrantai sulaikomi ir priverstinai grąžinami iš karto po to, kai jie kirta sieną, nesuteikiant leidimo pateikti prieglobsčio prašymus ar atlikti teisinių procedūrų.³⁷ Būtent tai yra viena iš priemonių, kuri pateisinama kaip būtinybė nacionaliniam saugumui bei sienų vientisumui. Taip pat siekiant greitai ir efektyviai atgrasyti neteisėtai atvykusius asmenis. Tarptautinių teisės aktų kontekste, apgręžimo politika, reiškia valstybių praktiką, kai asmenys yra priverstinai grąžinami atgal per tarptautines sienas. Dažnu atveju iškart po to, kai jie kirta sieną arba bandė ją kirsti. Apgręžimo politika migracijos kontekste dar vadinama terminu „push-back“, kuris pasak Europos Parlamento Asamblėjos yra įvardijamas kaip atstūmimas, kuomet žmogus bandydamas patekti į kitą šalį iškart yra siunčiamas atgal.³⁸ Banevičienė teigia, kad „push-back“ politika reiškia, kai asmenys, pašalinami iš pasienio teritorijos fiziškai, nesuteikiant jiems galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūra.³⁹ Atstūmimas dažnai įvyksta, kai asmenys bando dideliais kiekiais patekti į valstybės teritoriją, nes patekimas į ją atrodo, arba yra „atviresnis“ nei kitur arba geografiškai arti prieglobsčio prašytojų kilmės šalių. Svarbu paminėti, kad apgręžimas nėra tapatus kitoms migracijos kontrolės priemonėms. Priešingai nei sugrąžinimas, kuris yra aiškiai apibrėžta teisinė procedūra, grindžiama individualiu sprendimu ir įvairių procesinių garantijų užtikrinimu, apgręžimo atveju tokios garantijos dažnu atveju, tačiau nėra taikomos. Tačiau apgręžimo politika taip pat vyksta ir ten, kur atvykstančiųjų asmenų skaičius nėra didelis. Pasitaiko ir daugybinių apgręžimo politikos atvejų, kai asmenys išsiunčiami daug kartų iš eilės iš šalies.⁴⁰

Apgręžimo politika apima įvairias valstybės priemones, kurios skiriamos asmenis priverstinai grąžinti per sieną. Dažnu atveju, iškart po sienos kirtimo arba bandymo kirsti nesuteikiant

³⁷ Jan-Philip Graf, „A Pushback against International Law?“, 2020, <https://voelkerrechtsblog.org/de/a-pushback-against-international-law/>

³⁸ Council of Europe Parliamentary Assembly, „Pushback Policies and Practice in Council of Europe Member States“, 2019. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=28074>

³⁹ Andželika Banevičienė, „Irregular Migrants in Lithuania in the Context of the Readmission Agreement with Latvia“, 2024. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/5abc411a-5b04-4dd8-bb69-4e712787eb6b/content> 38-41.

⁴⁰ Ibid., 39.

galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūromis ar individualiais teisiniais vertinimais. Yra išskiriami šios apgrėžimo politikos formos :

- Apgrėžimas pasienyje. Asmenys priverstinai grąžinami pasienio teritorijoje arba šalia jos prieš patenkant į šalies teritoriją. Dažniausiai tai gali būti daroma po kirtimo ar bandymo kirsti sieną sausumoje arba jūroje.⁴¹
- Apgrėžimas jūroje. Laivai perėmami jūroje ir priverstinai grąžinami į išvykimo šalį arba kitą teritoriją be išlaipinimo arba prieglobsčio suteikimo teisės.
- Apgrėžimas vidaus teritorijoje. Asmenys patekę į šalį, jos teritorijoje sulaikomi ir priverstinai išsiunčiami atgal per sieną netaikant tinkamo teisinio proceso ar prieglobsčio procedūrų.⁴²

Pažymėtina, kad kartu su apgrėžimo politikos formomis išskiriami ir jos taikymo metodai, tokie kaip : fizinė jėga ir prievarta, kuomet pasienyje policijos pareigūnai fiziškai išsiunčia asmenys patekusius ar norinčius patekti į šalį, taikydami fizinę jėgą ar įbauginimus. Neteisėti atstūmimai, kurie po Europos Tarybos priimto sprendimo dėl apgrėžimo politikos, susiformavo ir prieštaringai vertinama pasienio praktika. Apgrėžimo politika taip pat įvardijama kaip prieš tai minėtas „atstūmimas“ arba „karštasis grąžinimas“, kuomet asmenų grąžinimas gali būti paprastas ir nereikalaujantis jokių dokumentų ar procedūrų arba automatinis. Pasitaiko atvejų, kai valdžios institucijos aktyviai trukdo asmenims artėti prie sienų arba pateikti prieglobsčio prašymus taikydamos net rasistinius įžeidimus. Šie atstūmimai priverčia prieglobsčio prašytojus grįžti į šalį iš kurios atvyko. Tada asmenims nesuteikiama galimybė gauti tarptautinės apsaugos arba individualaus prieglobsčio vertinimo.⁴³ Pasak Huysmans toks prieglobsčio ir pabėgėlių reglamentavimas neišvengiamai yra apie žmogaus teisių pažeidimus.⁴⁴ Prieglobsčio procedūrų trukdymas, kuomet asmenims nesuteikiama galimybė registruoti prieglobsčio prašymus ar kreiptis teisinės pagalbos. Greitas išsiuntimas, kuomet asmenys iškart išsiunčiami atgal be individualaus vertinimo. Taip pat yra taikomi ir kolektyviniai išsiuntimai kuomet asmenų grupės grąžinamos kartu irgi be individualaus kiekvieno žmogaus vertinimo. Teisinės ir administracinės priemonės, kuomet sukuriama

⁴¹ European Parliament, *Addressing Pushbacks at the EU's External Borders*, European Parliament Think Tank Briefing, 2025, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI\(2025\)772882_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI(2025)772882_EN.pdf) 8-11

⁴² Amnesty International, *Europe: Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants and Refugees*, 2021, <https://www.amnesty.org/ar/wp-content/uploads/2021/05/IOR4036692021ENGLISH.pdf> 1-3.

⁴³ Felix Bockel, *Securitization of Migration in Europe, Pushback Practices and the Role of the European Court of Human Rights*, 2021, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1592480/FULLTEXT01.pdf> 49-55.

⁴⁴ Jef Huysmans, *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU* (London: Routledge, 2006), 45-70.

nepaprastosios padėties įgaliojimai, sienų įstatymai, skirti asmenų išsiuntimui palengvinti arba prieglobsčio teisei apriboti.⁴⁵

Apibendrinant galima teigti, kad apgrėžimo politika yra viena iš neteisėtos migracijos priemonių, kuri gali būti įgyvendinama skirtingais būdais. Skirtingi metodai rodo, kad ši politika gali turėti įvairias formas, priklausomai nuo kiekvienos valstybės pasirinkto reguliavimo ir susiklosčiusios situacijos.

2.2. Apgrėžimo politikos teisinis reguliavimas skirtingais teisės lygmenimis

Apgrėžimo politika nėra aiškiai reglamentuota teisės aktuose. Jos vertinimas grindžiamas tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės nustatytais standartais, kurie apibrėžia valstybių pareigas migracijos srityje.

2.2.1. Apgrėžimo politikos reglamentavimas tarptautinėje teisėje

Tarptautinėje teisėje apgrėžimo politika yra susijusi su tarptautinių konvencijų ir žmogaus teisių principų vykdymu. Pagrindinis tarptautinis dokumentas yra 1951 m. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolai, kuriame nustatytas negražinimo principas. Vis dėl to praktikoje apgrėžimo politika kai kuriais atvejais gali prieštarauti tarptautiniams teisės aktams ir principams. Plačiau apie kiekvieną :

1. Negražinimo principo pažeidimas. Taikoma apgrėžimo politika dažnai reiškia priverstinį asmenų gražinimą atgal į šalį. Tačiau tuose šalyse į kuriuos asmenys yra gražinami, dažnu atveju, jiems gresia pavojus, kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys. Tai prieštarauja pagrindiniam negražinimo principui pagal 1951 m. Pabėgėlių konvenciją, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją ir Europos žmogaus teisių konvenciją. Nepaisant to, kad asmenys nepateikė oficialių prieglobsčio prašymų, taikoma apgrėžimo politika paneigia teisę prašyti apsaugos ir pažeidžia pagrindinę žmogaus teises.⁴⁶
2. Kolektyvinio išsiuntimo draudimas. Apgrėžimo politika paprastai veikia kaip kolektyvinis išsiuntimas be individualaus nagrinėjimo ar teisinio proceso. O tai pažeidžia EŽTK 4 protokolo 4 straipsnį „kolektyviai išsiųsti užsieniečiai yra draudžiami“⁴⁷ ir Europos Sąjungos teisę. Europos žmogaus teisių teismas

⁴⁵ Protecting Rights at Borders, *The Pushback–Disconnect: Current and Anticipated Practice*, 2024, <https://drc.ngo/media/bjqfay25/prab-report-ix-january-to-october-2024.pdf> 5; 8; 13; 16.

⁴⁶ Katy Fallon, “The Legal Battle to Stem the EU’s Border Pushback Boom,” *The New Humanitarian*, 2023 m. sausio 9 d., <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2023/01/09/EU-pushbacks-legal-asylum>

⁴⁷ Europos žmogaus teisių konvencija, 1950.

nusprendė, kad tokie veiksmai pažeidžia šiuos draudimus ir jie neigia tinkamą procesą bei vedą prie savavališko laisvės atėmimo.

3. Teisių į gyvybę ir apsaugą nuo kankinimo pažeidimas. Asmenų grąžinimas kelia pavojų, kadangi dažnu atveju, asmenys, kurie yra grąžinimą atgal į savo šalį, joje jiems gresia prievarta ar net mirtis. Ši praktika prieštarauja teisę į gyvybę ir pažeidžia EŽTK 2 straipsnį ir EŽTK 3 straipsnį. Apgrėžimo politika, gali apimti žiaurų ir žeminantį elgesį. Taip pat neteisėtą sulaikymą.⁴⁸
4. Įsipareigojimų pagal jūrų teisę pažeidimas. Asmenų grąžinimas jūroje pažeidžia įprastą valstybių pareigą padėti nelaimėms ištiktiesiems. Kaip įtvirtinta Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos 98 straipsnyje priverstinis laivų ar pavojuje esančių asmenų grąžinimas nevykdo esminės jūrų saugumo prievolės.⁴⁹
5. Teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir prieglobstį draudimas. Neleisdami asmenims prašyti prieglobsčio ar ginčyti išsiuntimo. Apgrėžimo politika pažeidžia EŽTK 13 straipsnį teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisę prašyti prieglobsčio įtvirtintą tarptautinėje ir regioninėje teisėje.

Pažymėtina, kad apgrėžimo politika tarptautinių teisės aktų kontekste pirmiausia yra vertinama per valstybių pareigą užtikrinti pagrindinių žmogaus teisių apsaugą. Ypač draudimą taikyti nežmoniską ar žeminantį elgesį taip pat teisę į veiksmingą ir teisingą teisinę pagalbą. Šios pareigos analizuojamos ir atskleidžiamos Europos Žmogaus Teisių teismų praktikoje. Pavyzdžiui EŽTT byloje „A.R.E. prieš Graikiją“⁵⁰, Teismas, vienbalsiai nusatė, kad Graikija vykdė sistemingą praktiką ir taikė apgrėžimo politiką prie savo sausumos ir jūros sienų. Priverstinai grąžino asmenis, įskaitant ir pareiškėją į Turkiją neatlikus individualaus vertinimo. Teismas nusprendė, kad Graikija pažeidė Europos Žmogaus teisių konvencijos 3 (nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas) ir 13 (teisę į veiksmingą teisinę gynybą) straipsnius. Toks valstybės veikimas remiantis teismo sprendimu, neatitinka Europos žmogaus teisių konvencijos reikalavimų, kadangi apgrėžimo politikos procedūras negali būti vykdomos automatiškai be individualaus vertinimo. Ypatingai kai kyla reali rizika dėl nežmoniško ar žeminančio elgesio. Taip pat analogiški principai buvo taikyti ir dar vienoje EŽTT byloje „M.A ir kiti prieš Lietuvą“.⁵¹ Minėtoje byloje pareiškėjai septyni Rusijos piliečiai, vyras M.A, ponis M.A ir jų penki vaikai. 2017 m. balandžio 16 d., apie vidurdienį, atvyko į Lietuvos ir Baltarusijos pasienio Medininkų kontrolės punktą. Asmenys, Teismui nurodė, kad

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija 1982.

⁵⁰ European Court of Human Rights, *A.R.E. v. Greece*, no. 15783/21, 2024, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-238636%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-238636%22]}) (žiūrėta 2025 m. lapkričio 19 d.).

⁵¹ European Court of Human Rights, *M.A. v. Lithuania*, no. 59793/17, 2021 [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-207500%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-207500%22]}) (žiūrėta 2025 m. lapkričio 7 d.).

rusiškai pranešė pasieniečiams, jog siekia prieglobsčio, tačiau prieglobsčio procedūros nebuvo pradėtos. Pareiškėjai vertino, kad buvo pažeidimas pagal EŽTK 3 straipsnį ir 13 straipsnį. Teismas keturiais balsais prieš tris nusprendė, kad visų septynių pareiškėjų atžvilgiu pažeistas Konvencijos 3 straipsnis ir 13 straipsnis. Taip pat Teismas savo priimtu sprendimu patvirtino, jog ir apgrėžimo politika buvo taikoma be veiksmingų teisinių garantijų ir individualaus vertinimo siekiant kontroliuoti ir išsaugoti savo valstybės sienas tai vis tiek gali lemti konvencijos pažeidimus. Individualaus vertinimo būtinybė ir kolektyvinio išsiuntimo draudimo reikšmė apgrėžimo politikos kontekste buvo išsamiai išanalizuota ir EŽTT byloje „Hirsi Jamaa ir kiti prieš Italiją“.⁵² Panaši EŽTT pozicija atskleista ir byloje „Sharifi ir kiti prieš Graikiją ir Italiją“.⁵³ Minėtoje byloje teismas konstatavo, kad apgrėžimo politika pasienyje buvo vykdoma be aiškios procedūros ir individualių sprendimų. Tai buvo prilyginama kolektyviniam išsiuntimui. EŽTT sprendimuose apgrėžimo politika ir asmenų grąžinimo praktika buvo aiškiai įvardinta kaip žmogaus teisių ir teisinės valstybės principų ypač kankinimo draudimo ir teisės į prieglobstį pažeidimas. Sprendimai įpareigoja valstybes nutraukti tokią vykdomą praktiką ir užtikrinti individualų vertinimą. Taip pat teikti veiksmingas teisių gynimo priemones. Pažymėtina, kad apgrėžimo politika laikoma suderinama su tarptautiniais žmogaus teisių standartais tik tada, kai valstybės užtikrina kiekvieną kartą individualų asmens situacijos vertinimą, suteikia realią galimybę prašyti prieglobsčio ir gauti veiksmingas teises garantijas, o šių dalių nebuvimas lemia konvencijos pažeidimus.

Taigi, galima daryti išvadą, kad apgrėžimo politika, nors ir taikoma valstybės sienų apsaugos tikslais, gali prieštarauti tarptautinės teisės normoms. Praktikoje ji gali pažeisti negrąžinimo principą, draudimą kolektyviniam išsiuntimui, teisę į gyvybę ir apsaugą nuo kankinimo bei teisę į prieglobstį. Todėl valstybėms būtina užtikrinti, kad apgrėžimo politika būtų taikoma laikantis tarptautinių teisės aktų ir teismų praktikų reikalavimų

2.2.2. Apgrėžimo politikos reglamentavimas ES teisėje

Europos Sąjungoje apgrėžimo politika nėra įtvirtinta kaip savarankiška migracijos valdymo priemonė. Priešingai, Europos Sąjungos teisės aktai, nustato neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo ir prieglobsčio suteikimo procedūras, kurie grindžiami individualaus vertinimo ir procesinių garantijų principais. Remiantis tuo, apgrėžimo politika, gali būti vertinama tik netiesiogiai – per jos atitiktį šiems teisės aktuose įtvirtintiems standartams.

⁵² European Court of Human Rights, *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*, no. 27765/09, 2012, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109231%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109231%22]}) (žiūrėta 2026 m. sausio 16 d.).

⁵³ European Court of Human Rights, *Sharifi and Others v. Italy and Greece*, no. 16643/09, 2014, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-10215%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-10215%22]}) (žiūrėta 2026 m. sausio 16 d.).

Svarbu paminėti, kad grąžinimo procedūra ir apgrėžimo politika nėra tas pats. Grąžinimas yra aiškiai apibrėžta teisinė procedūra, kuri remiasi individualiu sprendimu priėmimu ir teisiųjų garantijų užtikrinimu. Apgrėžimas tokių procedūrų paprastai netaiko. Būtent tai, leidžia vertinti apgrėžimo politiką ne kaip teisės aktuose įtvirtintą reiškinį, bet kaip praktiką, kurios suderinamumas su Europos Sąjungos teise turi būti nustatomas remiantis bendraisiais teisės principais.

Vienas svarbiausių ir pagrindinių teisės aktų šioje srityje yra Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/115/EB, kuri standartizuoja savanorišką ir priverstinį neteisėtų migrantų grąžinimą. Taip pat nustato bendrus grąžinimo standartus, įpareigoja kiekvieną Europos sąjungos narę užtikrinti teises gynybos galimybes ir garantuoja apsaugą nuo nežmoniško ar žiauraus elgesio.⁵⁴ Direktyva taip pat nurodo, kad valstybės turi įvertinti kiekvieno asmens individualią situaciją. Tačiau nors ir ji reglamentuoja grąžinimo procedūras ir jos nuostatos laikomos bendraisiais standartais, kurių valstybės narės privalo laikytis, praktika, kai asmenys nėra įleidžiami į valstybės teritoriją ir situaciją nėra individualiai vertinama, kelia abejonių dėl jos suderinamumo su Direktyvoje įtvirtintais reikalavimais.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje Direktyvos nuostatos yra nuosekliai plėtojamos. Byloje C-61/11 „PPU El Dridi“, teismas nagrinėjo Italijos teisės aktus, kuriuose buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė migrantams už tai, jeigu jie nevykdė įsakymo palikti šalį. Teismas pasisakė, jog tokia praktika prieštarauja direktyvai, kadangi ji nustato laipsnišką grąžinimo procedūrą. Ši procedūra visų pirma turi būti grindžiama savanorišku išvykimu, o tik paskui priverstiniu išsiuntimu. Baudžiamųjų sankcijų taikymas yra nesuderinamas su ES teise.⁵⁵ Šis teismo sprendimas buvo reikšmingas, kadangi nustatė principą, jog valstybės narės negali apeiti direktyvos taikydamos nacionalines baudžiamąsias sankcijas. Panaši problema buvo nagrinėjama byloje C-329/11 „Achuhabinian“. Šioje byloje panašiai kaip ir praeitoje, Prancūzijoje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už buvimą neteisėtai šalyje. Šiuo atveju priešingai nei byloje C-61/11 „PPU El Dridi“ teismas pasisakė, kad baudžiamosios procedūros gali būti tik tada, kai grąžinimo procedūra buvo išnaudota.⁵⁶ Nors šios bylos tiesiogiai susijusios su grąžinimo procedūra, suformuoti principai rodo, kad valstybės turi laikytis nustatytos tvarkos ir negali jos apeiti taikydamos kitokias priemones. Remiantis tuo, apgrėžimo politika kai asmenų situacija nėra individualiai ir

⁵⁴ Grąžinimo direktyva (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB), 2008, <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/?uri=CELEX:32008L0115>

⁵⁵ Court of Justice of the European Union, *Hassen El Dridi alias Soufi Karim*, Case C-61/11 PPU, 2011 m. balandžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0061> (žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.).

⁵⁶ Court of Justice of the European Union, *Alexandre Achughbabian v. Préfet du Val-de-Marne*, Case C-329/11, 2011 m. gruodžio 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0329> (žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.).

nėra suteikiama galimybė pasinaudoti savo teisėmis, kelia abejones dėl jos suderinamumo su Europos Sąjungos teise.

Vertinant apgrėžimo politiką svarbus teisės aktas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Šiame dokumente įtvirtinta teisė į prieglobstį ir draudimai kolektyviai išsiųsti asmenis ar grąžinti juos į valstybes, kuriose gali grėsti pavojus.⁵⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra pažymi savo ataskaitose pažymi, kad tais atvejais kai asmenys grąžinami neįvertinus jų individualios situacijos ir nesuteikiant galimybės kreiptis dėl prieglobsčio kelia abejonių ar tokia praktika atitinka Chartijoje numatytus standartus.⁵⁸

Apibendrinant galima teigti, kad nors Europos Sąjungos teisė tiesiogiai nereglementuoja apgrėžimo politikos, jos taikymas kelia abejonių. Kai nėra atliekamas individualus vertinimas, neužtikrinama teisė į teisinę gynybą ir ribojama galimybė prašyti prieglobsčio yra pagrindas abejoti ar tokia praktika atitinka Europos Sąjungos teisę.

2.2.3. Apgrėžimo politikos reglamentavimas nacionalinėje teisėje

Lietuvos teisės aktai išsamiai reglamentuoja užsieniečių teisinę padėtį, jų atvykimą, buvimą, sulaikymą ir išsiuntimą. Apgrėžimo politika nėra įtvirtinta teisės aktuose, todėl jos vertinimas siejamas su bendraisiais teisės principais ypač individualaus vertinimo, proporcingumo, teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir migracijos srityje taikomais standartais. Dėl to, apgrėžimo politika vertinama ne kaip įstatyme nustatyta procedūra, o praktika.

Minėti principai puikiai atspindi ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje. LVAT nagrinėjamose bylose aiškiai nurodoma, kad sprendimai, kurie priimami migracijos kontekste negali būti priimami formaliai, neįvertinus kiekvieno asmens individualios situacijos. Administracinėje byloje Nr. eA-2579-968/2023 teismas pabrėžė, kad migracijos departamento priimti sprendimai buvo priimti nepilnai įvertinus individualias aplinkybes, įskaitant asmens pateiktus paaiškinimus ir ryšius.⁵⁹ Teismas pabrėžė, kad individualus vertinimas – esminė migracijos priėmimo sąlyga, todėl tokie sprendimai neatitinka teisės reikalavimų. Ši LVAT pozicija yra taip pat labai reikšminga vertinant apgrėžimo politiką, kadangi migracijos kontrolės kontekste valstybės institucijos privalo vertinti individualiai kiekvieno asmens situaciją. Remiantis praktika, kai asmenys apgrėžiami be tokio vertinimo, gali būti laikoma neatitinkančia nacionalinės teisės nustatytų reikalavimų.

⁵⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2000, 18–19 str.

⁵⁸ European Union Agency for Fundamental Rights, *Migration: Fundamental Rights Issues at Land Borders* (Vienna, 2020), 23–27.

⁵⁹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, administracinė byla Nr. eA-2579-968/2023.

Svarbu paminėti, kad LVAT praktikoje skiriamas dėmesys ir procesinėms garantijoms. Administracinės bylos Nr. eAS-332-525/2025 2025 m. teismo nutartyje, teismas konstatavo, kad sprendimų vykdymas gali būti stabdomas, jeigu kyla pagrįstų abejonių dėl jo teisėtumo, įskaitant ir asmens teisę į teisinę gynybą.⁶⁰ Šis sprendimas parodo, kad procesinės garantijos laikomos būtina migracijos procedūrų dalimi nacionalinėje teisėje. Abu sprendimai leidžia daryti išvadą, kad praktika kai asmenims nesuteikiama galimybė ginčyti sprendimus ar pasinaudoti teisės aktuose nustatytais procedūromis, gali prieštarauti LVAT formuojamai praktikai. Dar svarbenis aspektas atskleidžiamas naujausioje LVAT praktikoje, kurioje vertinami apgręžimo atvejai. LVAT yra pabrėžęs, kad apgręžimai vykdomi pasienio ruože gali pažeisti asmenų teisę į prieglobstį kadangi jiems nėra suteikiama galimybė pateikti prieglobsčio prašymo ir nėra vertinama individuali situacija.⁶¹

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos nacionalinė teisė reglamentuoja užsieniečių grąžinimą, išsiuntimą, buvimą ir sulaikymą, tačiau nesukuria aiškaus pagrindo apgręžimo politikai. Priešingai, individualaus vertinimo nebuvimas, procesinių garantijų neužtikrinimas, ribota galimybė pasinaudoti teisės aktuose nustatytais procedūromis leidžia daryti išvadą, kad apgręžimo politika gali neatitikti nacionalinės teisės reikalavimų.

2.3. Apgręžimo politikos taikymas pažeidžiamų asmenų - nepilnamečių atžvilgiu

Vertinant apgręžimo politiką Lietuvos nacionalinės teisės požiūriu, svarbu atskirai aptarti pažeidžiamų asmenų ypač nepilnamečių padėtį. Nors apgręžimo politika nėra aiškiai įtvirtinta teisės aktuose, migracijos bylose taikomi bendrieji principai galioja ir vaikams. Tai reiškia, kad kiekvienas atvejis turi būti individualiai įvertintas atsižvelgiant į kiekvieno vaiko interesus ir turi būti aiškiai priimami sprendimai.

LVAT administracinėje byloje Nr. eA-1770-624/2022 nagrinėjo situaciją, kada migracijos departamentas nesuteikė prieglobsčio užsieniečiams ir jų nepilnamečiams vaikams nuspręsdamas juos išsiųsti iš Lietuvos ir uždraudė atvykti.⁶² LVAT pabrėžė, kad priimtame migracijos departamento sprendime nebuvo įvertinti nepilnamečių vaikų interesai ir jiems kylanti rizika grįžti į savo kilmės šalį. Teismas nurodė, kad kiekvienu atveju būtina individualiai įvertinti individualias aplinkybes ir ar priimtas sprendimas nepažeis vaiko interesų. Remiantis tuo, migracijos

⁶⁰ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, administracinė byla Nr. eAS-332-525/2025

⁶¹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nutartis dėl apgręžimo pasienyje 2026. <https://hrmi.lt/lvat-nutartis-apgrezimas-zaliojoje-sienoje-pazeidzia-teise-i-prieglobsti-svarbus-precedentas-lietuvoje/>

⁶² Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2022 m. balandžio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1770-624/2022, „Dėl užsieniečių nepilnamečių vaikų padėties vertinimo, nagrinėjant užsieniečių ir jų nepilnamečių vaikų pateiktą prieglobsčio prašymą.“

departamento sprendimą buvo nuspręsta panaikinti ir institucija buvo įpareigoja iš naujo nagrinėti prieglobsčio prašymą. Ši byla parodo, kad teismas reikalauja ne formalaus, o realaus situacijos vertinimo, kiekvienu atveju. Ypatingai kai sprendimai susiję su nepilnamečiais, jų padėtis ir turi būti vertinama išsamiai ir atskirai. Dėl to, apgręžimo politika kai nėra individualaus vertinimo, sunkiai dera su LVAT formuojama praktika.

Panaši pozicija matoma ir naujesnėje teismų praktikoje. LVAT administracinėje byloje Nr. eA-1910-624/2024 nagrinėjo nepilnamečių prašymą suteikti prieglobstį, kai jų tėvams Lietuvoje jau buvo suteiktas pabėgėlių statusas.⁶³ Teismas konstatavo, kad vertinant vaikų situaciją nepakanka remtis vien formaliais duomenimis. Kiekvienu atveju būtina atsižvelgti į amžių, ryšį su tėvais ir kt. LVAT pažymėjo, kad šios aplinkybės buvo įvertintos itin formaliai. Remiantis šia byla matomas dar vienas svarbus principas : vaikų situacija migracijos procese negali būti vertinama mechaniškai. Teismas reikalauja ne formalios, o išsamios analizės. Šis požiūris svarbus vertinant apgręžimo politika, kadangi pasienio praktikoje dažnu atveju tokio vertinimo nebūna. LVAT praktika netiesiogiai, tačiau leidžia teigti, kad nepilnamečių atžvilgiu taikomos priemonės, negali būti grindžiamos vien sienos apsaugos argumentais – būtina kiekvienu atveju įvertinti individualią situaciją.

Nepilnamečių interesų svarba atspindi ir bylose dėl išsiuntimo. LVAT administracinėje byloje Nr. eA-2352-520/2025 nagrinėjo priimtą sprendimą užsienietį išsiųsti ir uždrausti jam atvykti į Lietuvą.⁶⁴ Teismas konstatavo, kad visais atvejais būtina įvertinti visas aplinkybes ypač kai tai susiję su vaikais. Taip pat kokias pasekmes priimtas sprendimas gali turėti vaikui. Teismas nustatė, kad toks priimtas sprendimas buvo neproporcingas būtent vaikų interesų užtikrinimo aspektu. Ši byla dar kartą parodo, kad vaikų situacija turi būti vertinama realiai. Apgręžimo atveju to dažniausiai nėra, todėl tokia praktika nepilnamečių atžvilgiu kelia dar daugiau abejonių.

Papildomai svarbu paminėti, kad žmogaus teisių institucijos Lietuvoje akcentuoja nepilnamečių užsieniečių apsaugą. Žmogaus teisių stebėjimo institutas skelbė apie vaiko teisių apsaugos kontrolierės rekomendacijas dėl nelydimų nepilnamečių užsieniečių keliaujančių per Lietuvą teisių užtikrinimo.⁶⁵ Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas 2024 m. priminė Lietuvai apie pareigą

⁶³ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2024 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1910-624/2024, „Dėl pareigos vertinti nepilnamečių užsieniečių prašymą suteikti prieglobstį, atsižvelgiant į jų tėvams suteiktą pabėgėlių statusą.“

⁶⁴ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2025 m. rugpjūčio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2352-520/2025, „Vaiko gimimas ir šeimos sukūrimas – pagrindas iš naujo vertinti užsieniečio išsiuntimą.“

⁶⁵ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, „Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė rekomendacijas dėl nelydimų nepilnamečių užsieniečių, keliaujančių per Lietuvą, teisių užtikrinimo,“ 2023 m. rugpjūčio 20 d. <https://hrmi.lt/naujienos/page/2/>

užtikrinti vaikų teises migracijos kontekste.⁶⁶ Šie šaltiniai nors ir ne teismo sprendimai, tačiau nurodo, kad valstybė, sprendama migracijos klausimus turi ypatingą pareigą užtikrinti vaikų interesus.

Taigi, galima daryti išvadą, kad Lietuvos nacionalinė teisė ir LVAT praktika formuoja aiškius reikalavimus taikomus sprendžiant nepilnamečių padėtį migracijos bylose. Būtinai individualus vertinimas, tinkamas sprendimų pagrindimas ir realus geriausių vaiko interesų užtikrinimas. Remiantis tuo, kuomet vykdoma apgrėžimo politika ir šie reikalavimai nėra įgyvendinami ir jų nesilaikoma tai sunkiai suderinama su nacionalinės teisės principais.

2.4. Apgrėžimo politikos taikymo ribos ir išimtys ekstremaliųjų situacijų kontekste

Apgrėžimo politikos taikymo ribos priklauso nuo to, koks teisinis režimas yra įvestas. Kiekviena situacija valstybėje, individualiai, skirtingai vertinama ir reikalauja įvairių priemonių. Apgrėžimo politika turi būti proporcinga priklausomai nuo situacijos. Todėl reikia suprasti, kokios tos situacijos gali būti ir kaip apgrėžimo politika atsispindi jų kontekste. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymu ekstremali situacija apibūdinama kaip padėtis, kuri susidaro dėl ekstremalaus įvykio, kuris staiga gali sukelti ypatingai didelį pavojų gyventojų gyvybei ar jų sveikatai, turtui, aplinkai ar padaryti kitą žalą.⁶⁷ Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje nurodoma, kad ekstremalią situaciją sukelia ekstremalus įvykis: gamtinis (klimato pokyčiai, stichinės nelaimės, gaisrai), ekologinis (įvykiai pramoniniuose objektuose), socialinis (blokadų, neramumų, teroro aktų, riaušės, kariniai veiksmai), techninis (pastatų griūvimas, radioktyvieji teršalai). Svarbu pažymėti, kad techninė, ekologinė ir socialinė ekstremali situacija kyla dėl žmogaus veiklos.⁶⁸ Tačiau be ekstremaliosios situacijos egzistuoja ir kita sąvoka – nepaprastoji padėtis. Nepaprastoji padėtis skelbiama, kai kyla grėsmė konstitucinei santvarkai, tai specialus režimas kurį gali įvesti seimas.⁶⁹ Taip pat nepaprastoji padėtis yra teisinis ir politinis reiškiny, kurį vyriausybė naudoja ir gali sau suteikti ypatingus įgaliojimus sprendžiant iškilusią krizę, kuri kelia grėsmę visuomenės saugumui.⁷⁰

Lietuvos ir Baltarusijos pasienio padėtis yra puikus pavyzdys kaip nepaprastosios padėties metu griežtėjo apgrėžimo politika. Baltarusija kartu su Rusija atliko pagrindinį vaidmenį ir

⁶⁶ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, „Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pateikė pastabas ir rekomendacijas dėl Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo,“ 2024 m. vasario 19 d.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas 2009.

⁶⁸ Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Ekstremali situacija,“ 2025, <https://www.vle.lt/straipsnis/ekstremali-situacija/>

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Modesta Gaučaitė-Znutienė „Nepaprastoji padėtis – ką tai reiškia?“ 2021, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1458560/lrt-trumpai-nepaprastoji-padetis-ka-tai-reiskia?srltid=AfmBOoqJEfHkq0xhd_fChroiNICH7VdeNc0zcqtk_jJ55OjB5G9_bcdi

naudojo migrantus kaip politinį įrankį, kuris buvo nukreiptas prieš Lietuvą.⁷¹ Nuo 2021 m. vidurio nelegalių migrantų iš Baltarusijos į Lietuvą skaičius sparčiai padidėjo. Šis antplūdis buvo laikytas autoritarinio Baltarusijos režimo surengtu tyčiniu veiksniu, kuris buvo kaip atsakas į Europos Sąjungos sankcijas. Taip pat geopolitinės įtampos su Rusija dalimi. Dar kitaip šis Baltarusijos veiksmas buvo vadinamas „hibridinio karo“ aktu, kurį politiškai ir strategiškai rėmė Rusija.⁷² Svarbu paminėti, kad Baltarusijos valdžia organizavo migrantų antplūdį. Tuo tarpu Baltarusijos saugumo pajėgos lydėjo ir stūmė migrantus link Lietuvos sienos, naudodami prievartos bei bauginimo taktikas. Rusija, Baltarusijos sąjungininkė rėmė platesnę režimo geopolitinę kovą ir pritarė šiam aktui. Ši migrantų krizė pastatė Lietuvą į įtemptą padėtį. Todėl siekdama valdyti migrantų krizę Lietuva 2021 m. lapkričio mėnesį paskelbė nepaprastąją padėtį.⁷³ Tai suteikė Lietuvos pasienio pareigūnams daugiau įgaliojimų, tarp kurių ir fizinės jėgos panaudojimas ir atvykimo apribojimas prie sienos. Taip pat nepaprastoji padėtis sudarė sąlygas sparčiai kurti laikino sulaikymo stovyklas ir pratęsti prieglobsčio prašymų terminus. Tačiau buvo fiksuotas fizinis smurtas, privertinis išsiuntimas, kuris kėlė susirūpinimą dėl žmogaus teisių.⁷⁴

Apibendrinant galima daryti, išvadą, kad ekstremali situacija yra padėtis ar įvykis, kuris iš esmės trikdo normalią bendruomenės ar institucijos veiklą, o nepaprastoji padėtis, tai teisinis įrankis, kurį Lietuva ir kitos šalys, naudoja kaip įrankį, kuriuo siekiama suvaldyti iškilusią krizę. Pavyzdžiui sustiprinti sienų kontrolę ir apgrėžimo politiką, masinių migracijos antplūdžio metu. Tačiau šios priemonės yra laikinos ir turi būti taikomos atidžiai, derinant jas su tarptautinėmis žmogaus teisių normomis ir prieglobsčio procedūromis.

2.5. Apgrėžimo politikos taikymas Lietuvoje

Ankstesniuose poskyriuose buvo nagrinėtas ir aptartas apgrėžimo politikos teisinis vertinimas skirtingais teisės lygmenimis ir jos taikymo ribos. Nepaisant to, vien norminio reguliavimo analizės neužtenka siekiant įvertinti, ar Lietuvos taikyta apgrėžimo politika atitiko tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės keliamus reikalavimus. Dėl šios priežasties būtina atskirai

⁷¹ Wojciech Lorenz, „Belarus and Russia’s Use of Migrants to Escalate Military Tensions: Conclusions for NATO“, 2021. <https://www.pism.pl/publications/belarus-and-russias-use-of-migrants-to-escalate-military-tensions-conclusions-for-nato>

⁷² Domantė Platuokytė „Advokatas apie migrantų apgrėžimą : Lukašenka jau laimėjo hibridinį karą“. 2021. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1523145/advokatas-apie-migrantu-apgrezima-lukasenka-jau-laimejo-hibridini-kara>

⁷³ Nutarimas dėl nepaprastosios padėties įvedimo, 2021, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd1e40a2417111ecac25bd9c0b3391dc?jfwid=18ynynlmsp>

⁷⁴ Global detention project “Lithuania: Reportas of Arbitrary detention, physical abuse and pushbacks“ 2024, <https://www.globaldetentionproject.org/lithuania-reports-of-arbitrary-detention-physical-abuse-and-pushbacks>

įvertinti kaip apgręžimo politika įgyvendinama praktikoje, kokiam teisiniame kontekste ji formavosi ir kokios problemos išryškėjo ją taikant pasienyje.

Apgręžimo politika Lietuvoje susiformavo ne kaip savarankiškas teisės institutas, kuris aiškiai reglamentuotas konkrečiame, viename teisės akte, o kaip praktinė migracijos valdymo priemonė, kuri buvo taikyta migracijos krizės metu. Lietuvos Respublikos teisės aktuose užsieniečių atvykimą, buvimą ir išvykimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, kuriame nustatytos bendrosios taisyklės, susijusios su užsieniečiais, jų statusu, prieglobsčio procedūromis ir grąžinimu.⁷⁵ Tačiau šiame įstatyme apgręžimo politika nėra įtvirtinta kaip atskira procedūra. Todėl jos taikymas praktikoje grindžiamas pasienio apsaugos režimu, ekstremalios situacijos teisiniu reguliavimu ir institucijų veiklos praktika. Šiuo aspektu svarbią reikšmę turi Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas. Šis įstatymas nustato valstybės sienos apsaugos principus, pasienio ruožo režimą ir valstybės institucijų įgaliojimus užtikrinant sienos apsaugą.⁷⁶ Šis įstatymas taip pat numato specialų pasienio režimą, kuris leidžia pasienio teritorijoje taikyti sustiprintą kontrolę, tikrinti asmenis ir riboti jų judėjimą. Praktikoje šis pasienio režimas tapo vienu pagrindinių argumentų, kuriuo grindžiamas apgręžimo politikos taikymas.

Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės kontekste, svarbu išskirti, kad valstybės teisė saugoti savo sieną nėra absoliuti. Tarptautinė teisė pripažįsta valstybių teisę kontroliuoti migracijos procesus ir saugoti valstybės sieną, tačiau kartu nustato pareigą užtikrinti pagrindinių žmogaus teisių apsaugą. Vienas svarbiausių principų šioje srityje yra non-refoulement principas, kuris draudžia grąžinti asmenis į teritoriją, kur jam gali grėsti pavojus, kankinimas ar nežmoniškas elgesys.⁷⁷ Šis principas taikomas nepriklausomai nuo to ar asmuo į valstybės teritoriją pateko teisėtai ar ne. Šioje vietoje atsiranda viena svarbiausių praktinių problemų. Lietuvos taikyta apgręžimo politika iš esmės veikė labai ankstyvoje stadijoje – prieš pradedant įprastas prieglobsčio ar grąžinimo procedūras. Praktikoje tai reiškė, kad dalis asmenų buvo nukreipiami atgal dar neįvertinus jų individualios situacijos. Kyla klausimas ar tokiose situacijose buvo realiai užtikrinama teisė pateikti prieglobsčio prašymą ir gauti individualų vertinimą.

Europos Sąjungos teisėje teisė prašyti prieglobsčio laikoma viena iš pagrindinių garantijų. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnis įtvirtina teisę į prieglobstį. ES prieglobsčio procedūrų direktyvos numato pareigą valstybėms užtikrinti veiksmingą pareigą prie prieglobsčio procedūros. Tai reiškia, kad valstybė negali vien tik fiziškai užkirsti kelio asmeniui patekti į teritoriją, neįvertinusi jo ketinimo prašyti apsaugos. Dėl šios priežasties individualus

⁷⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2004.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas, 2000.

⁷⁷ Konvencija dėl pabėgėlių statuso, 1951.

vertinimas tampa vienu svarbiausių kriterijų vertinant apgrėžimo politikos teisėtumą. Svarbu pažymėti, kad pasienio režimo taikymas praktikoje sudaro situaciją, kai asmuo formaliai laikomas nepatekusių į Lietuvos teritoriją, nors faktiškai jau yra valstybės kontroliuojamoje zonoje. Tarptautinėje teisėje žmogaus teisių jurisprudencijoje yra pažymėta, kad valstybės atsakomybė gali atsirasti ne tik asmeniui oficialiai kirtus sieną, bet ir tada, kai jis faktiškai patenka į valstybės institucijų kontrolę. Dėl šios priežasties vien formalus argumentas, kad asmuo „nepateko į teritoriją“ savaime nepanaikina valstybės pareigos užtikrinti pagrindines žmogaus teises.

Analizuojant Lietuvos praktiką, svarbu atskirti skirtingus migrantų teisinius statusus. Praktikoje gali būti išskiriami neteisėtai valstybės sieną kirtę asmenys, prieglobsčio prašytojai, asmenys kuriems prieglobstis nesuteiktas ir asmenys kuriems taikomos grąžinimo ar išsiuntimo procedūros. Šių asmenų teisinė padėtis skiriasi, todėl skiriasi ir jiems taikomos procedūros. Pavyzdžiui grąžinimo procedūra dažnu atveju taikoma jau po to, kai išnagrinėjamas prieglobsčio prašymas ir nustatoma, kad asmuo neturi teisės likti valstybės teritorijoje.⁷⁸ Tačiau apgrėžimo politika taikoma dar iki tokių procedūrų pradžios. Apgrėžimo politikos taikymas Lietuvoje tiesiogiai susijęs su 2021m. migracijos krize ir jos metu priimtais sprendimais sustiprinti valstybės sienos apsaugą. Viena iš svarbiausių priemonių buvo fizinio barjero įrengimas prie sienos su Baltarusija. Šia priemone buvo siekiama sumažinti valstybės sieną neteisėtai kirtusių asmenų skaičių ir kontroliuoti migracijos srautus.⁷⁹ Iki tol, sienos apsauga buvo paremta patruliavimu ir techninėmis stebėjimo priemonėmis, fizinės kliūtys nebuvo tokio masto. Sienos stiprinimas kartu su apgrėžimo politika pakeitė migracijos procesų pobūdį. Nors ir šios priemonės prisidėjo prie neteisėtai kirtusių asmenų skaičiaus mažėjimo, jos lėmė ir tai, kad migracijos srautai tapo mažiau matomi ir dažnu atveju persikėlė į sudėtingesnes ar pavojingesnes teritorijas. Tai rodo, kad fizinės ir administracinės priemonės gali turėti ne tik tiesioginį, bet ir netiesioginį poveikį migracijos procesams.

Svarbu paminėti ir tai, kad ne visais atvejais Lietuva taiko apgrėžimo politiką. Pavyzdžiui kai asmenys patenka į Lietuvos teritoriją iš kitų Europos Sąjungos valstybių, pavyzdžiui Latvijos, paprastai taikomos ne apgrėžimo priemonės, o bendros Europos Sąjungos migracijos ir prieglobsčio taisyklės. Dublino reglamentas, nustato, kuri valstybė narė yra atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą.⁸⁰ Būtent tai paaiškina, kodėl antrinės migracijos atvejais asmenims turi būti sudaroma galimybė pasinaudoti prieglobsčio procedūra, o jų situacijos vertinamos pagal bendras ES taisykles.

⁷⁸ Grąžinimo direktyva (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB), 2008.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, “2021 m. migracijos krizės valdymo priemonės,” 2021.

⁸⁰ Dublino III reglamentas (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013), 2013.

Taigi, galima daryti išvadą, kad apgręžimo politika Lietuvoje nėra aiškiai reglamentuota viename konkrečiame teisės akte, nes ji susiformavo per pasienio režimo taikymą, institucijų praktiką ir krizines situacijas. Taip pat ši politika taikoma labai ankstyvoje migracijos stadijoje ir skiriasi nuo įprastų grąžinimo procedūrų. Būtent dėl to, apgręžimo politiką vertinti teisiškai nėra lengva, kadangi ji yra tarp valstybės noro saugoti sieną ir pareigos užtikrinti žmogaus teises nuo pat pirmo kontakto su institucijomis.

3. APGRĘŽIMO POLITIKOS TAIKymo PROBLEMOS IR POVEIKIS ŽMOGAUS TEISIŲ APSAUGAI

3.1. Tyrimo metodika

Siekiant įvertinti apgrėžimo politikos taikymo praktines ir teises problemas bei jų poveikį žmogaus teisių apsaugai, vien teorinės analizės nepakanka. Teisės normų turinys ne visada atskleidžia jų taikymo praktikoje ypatumus ir kylančias problemas. Dėl šios priežasties buvo pasirinkta atlikti kokybinį tyrimą, leidžiantį atskleisti realią sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo praktiką ir identifikuoti problemas, su kuriomis susiduriama taikant apgrėžimo politiką. Tyrimui buvo pasirinkti keturi ekspertai, turintys profesinės patirties nacionalinio saugumo, apgrėžimo politikos ir žmogaus teisių srityse. Ekspertai buvo atrinkti pagal jų profesinę patirtį ir tiesioginį ryšį su nagrinėjama tema. Atrenkant ekspertus buvo atsižvelgta į ne mažesnę kaip kelerių metų darbo patirtį srityse, susijusiose su valstybės sienų apsauga, migracijos valdymu, prieglobsčio procedūromis ar žmogaus teisių apsauga. Taip pat svarbus kriterijus buvo ekspertų dalyvavimas sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ar priežiūros procesuose, susijusiose su apgrėžimo politikos taikymu praktikoje. Tyrimo metu siekiama :

- Nustatyti politinius ir teisinius motyvus nulėmusius apgrėžimo politikos taikymą.
- Atskleisti praktinius iššūkius su kuriais susiduria sprendimų priėmėjai ir vykdytojai.
- Įvertinti tarptautinės ir Europos žmogaus teisių jurisprudencijos įtaką nacionaliniams sprendimams.
- Nustatyti galimas žmogaus teisių apsaugos spragas praktikoje.

Tyrimo pabaigoje buvo atlikta gautų ekspertų interviu analizė, pateiktos apibendrinančios išvados.

Tyrimo metodai. Šiame tyrime pasitelktas metodas – iš dalies struktūruotas kokybinis eksperto interviu. Šis metodas leidžia gauti gilesnį supratimą apie apgrėžimo politikos taikymą kovojant su neteisėta migracija, jos pateisinimo argumentus ir praktinius iššūkius, susijusius su nacionaliniu saugumu bei žmogaus teisėmis.

Interviu – tai metodas, kuris yra dažniausiai taikomas siekiant atlikti kokybinius socialinius tyrimus. Jis puikiai leidžia įsijausti į tyrimo dalyvių perspektyvas bei surinkti gausius ir unikalius duomenis.⁸¹ Taip pat interviu dažnu atveju formalus pokalbis, kurio metu užduodami klausimai, atliekamas vertinimas ir tiriama kandidato kompetencija, patirtis ir požiūris.⁸² Eksperto apklausa

⁸¹ Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius: Valskybinė įmonė Registrų centras, 2016), 7–8.

⁸² “Interviu”, zodynas.lt, <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodiu-zodynas/I/interviu> (žiūrėta 2026 m. kovo 6 d.).

– tai apklausos rūšis, kurios metu yra apklausiamas pasirinktas asmuo, turintis didelę kompetenciją, daug žinių ir išsamios informacijos pasirinkta tema. Apklausa buvo atliekama interviu metodu. Interviu vyko su keturiais pasirinktais ekspertais. Šie asmenys buvo pasirinkti neatsitiktinai, būtent jie yra savo srities specialistai, turi glaudų ryšį apgręžimo politikos ir neteisėtos migracijos tema ir galėjo pateikti detalius atsakymus į užduodamus klausimus. Svarbu pažymėti, kad duomenys buvo surinkti, pusiau struktūruotu interviu. Dalis klausimų interviu metu buvo suformuluoti iš anksto, siekiant užtikrinti tyrimo struktūrą ir teminį nuoseklumą, kita dalis klausimų buvo formuluojami interviu eigoje, atsižvelgiant į pokalbio eigą ir ekspertų pateiktus pastebėjimus bei įžvalgas. Dalis klausimų buvo skirtingi, suformuoti iš anksto ir užduodami pasirinktiems ekspertams, priklausomai nuo jų kompetencijos.

Ekspertas nr. 1, Lietuvos politikė, seimo narė, nuo 2020 m. iki 2024 m. buvo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrė. Ji pasirinkta todėl, kad tiesiogiai dalyvavo formuojant ir įgyvendinant migracijos valdymo sprendimus. Skirtingai nei teoriniai šaltiniai ar teismų praktika, jos pateiktos įžvalgos leidžia atskleisti apgręžimo politikos taikymo praktinius iššūkius ir motyvus. Su ekspertu nr. 1 buvo susisiekta elektroniniu paštu, interviu vyko 2026 m. kovo 14 d. 13.00 val., nuotoliniu būdu. Interviu vyko apie vieną valandą, ekspertas geranoriškai atsakė į visus užduodamus klausimus bei sutiko, kad jo anketiniai duomenys būtų publikuojami šiame magistriniame darbe. Sutikimas pateikiamas šio darbo prieduose Nr. 1.

Ekspertas nr. 2, Lietuvos istorikas, nuo 2008 m. iki dabar seimo narys, politikas, nuo 2020 m. iki 2024 m. buvo Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras. Šis žmogus turi ilgametę profesinę patirtį nacionalinio saugumo ir gynybos politikos srityje. Su antruoju ekspertu buvo susisiekta elektroniniu paštu, susitarta dėl interviu, kuris vyko 2026 m. kovo 5 d. 09.00 val. nuotoliniu būdu. Ekspertas nr. 2 maloniai atsakė į visus užduodamus klausimus taip pat pasidalino ir savo įžvalgomis bei pastebėjimais. Ekspertas sutiko, kad jo anketiniai duomenys būtų publikuojami šiame magistriniame darbe. Sutikimas pateikiamas šio darbo prieduose Nr.2.

Ekspertas nr. 3, Lietuvos teisininkas, buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjas. Šis ekspertas atitiko visus kriterijus ir pasirinktas siekiant į tyrimą įtraukti žmogaus teisių apsaugos požiūrį į apgręžimo politiką. Jo patirtis leidžia vertinti apgręžimo politiką ne tik praktiniu, bet ir teisiniu požiūriu. Su ekspertu nr. 3, buvo susisiektas elektroniniu paštu. Interviu vyko 2026 m. kovo 24 d. 09.00 val., nuotoliniu būdu. Interviu vyko apie trisdešimt minučių, ekspertas atsakė geranoriškai į visus klausimus. Taip pat sutiko, kad jo anketiniai duomenys būtų publikuojami šiame magistriniame darbe. Sutikimas pateikiamas šio darbo prieduose nr. 3.

Ekspertas nr. 4, Lietuvos Raudonojo kryžiaus prieglobsčio ir migracijos programos vadovas. Šio eksperto profesinė veikla yra susijusi su pažeidžiamų asmenų, įskaitant migrantus, teisių apsauga. Ekspertas nr. 4, pasirinktas siekiant į tyrimą įtraukti praktinį ir žmogaus teisių apsauga grįstą požiūrį į apgrėžimo politiką. Taip pat jo išvalgos leidžia geriau suprasti kaip apgrėžimo politika veikia praktikoje, ypač žmogaus teisių ir pažeidžiamų asmenų aspektu.

3.2. Tyrimo rezultatai

3.2.1. Apgrėžimo politikos įtvirtinimo priežastys ir sprendimų priėmimo motyvai

Vertinant apgrėžimo politikos atsiradimo aplinkybes, sprendimų priėmimą lėmė ne vien teisiniai, bet ir politiniai, saugumo veiksniai. Atlikus ekspertų interviu ir analizuojant atsakymus, matyti, kad priimtas sprendimas taikyti apgrėžimo politiką visų pirma buvo paremtas nacionalinio saugumo ir krizės valdymo argumentais. Eksperto nr. 1 ir Eksperto nr. 2 teigimu, 2021 metais Lietuvoje buvusi situacija buvo suprantama kaip išskirtinė, todėl ir sprendimų priėmėjai rinkosi nestandartines priemones.

Lietuvos institucijų atstovų atsakymuose stipriai dominuojantis hibrinės atakos prieš Lietuvą naratyvas. Ekspertas nr. 1 pažymi, kad migracijos srautai buvo sąmoningai organizuojami : *“Baltarusijos režimas sąmoningai organizavo šį procesą [...] stūmdami žmones į Lietuvą”*. Panašų požiūrį išreiškia ir Ekspertas nr. 2 : *“Buvo gautos žinios, kad Lietuvoje gali prasidėti hibridinė ataka siunčiant žmones”*. Šie ekspertų atsakymai rodo, kad migracija buvo suprantama ne kaip spontaniškas reiškinys, bet kaip politinio spaudimo priemonė. Taip pat kartu buvo išskiriamas ir valstybės pajėgumų stoka. Ekspertas nr. 2 pažymi : *“Mes jau matėme [...], kad nebūsime pasiruošę tokiam srautui.”* Ekspertas nr. 1 papildomai dėmesį atkreipia į socialines pasekmes : *“Apgyvendinimo centrai buvo perpildyti [...] visuomenėje kilo įtampa”*. Kita vertus Eksperto nr. 4 vertinimas šią situaciją leidžia matyti kritiškiau. Jo nuomone, valstybė savo sprendimus pateisino saugumo argumentais, tačiau tuo pat metu buvo kuriamas vienpusis situacijos vertinimas : *“Girdėjome apie grėsmę valstybės saugumui, grėsmę viešajai tvarkai [...] mes neturime būti skylė Europos Sąjungoje”*. Taip pat Ekspertas nr. 4 kartu kelia ir klausimą, ar šis naratyvas atspindėjo visą realybę, atkreipdamas dėmesį į tai, kad migrantų sudėtis buvo įvairesnė nei buvo viešai pateikiama. Mokslinėje literatūroje taip pat pažymima, kad 2021 metais Lietuvoje buvusi migracijos krizė, buvo vertinama kaip mišraus pobūdžio reiškinys, turintis tiek saugumo tiek humanitarinį aspektą. Kaip pažymi Žalimas, tokiose situacijose valstybė susiduria su pareiga derinti nacionalinio saugumo interesus su tarptautiniais žmogaus teisių įsipareigojimais.⁸³

⁸³ Dainius Žalimas, *Tarptautinė teisė ir žmogaus teisės* (Vilnius: Justitia, 2019), 220–240.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad apgrėžimo politiką nulėmė du pagrindiniai veiksniai : išaugę migracijos srautai ir politinis sprendimas šią situaciją laikyti saugumo krize, kuriai reikia išimtinio reagavimo ir ypatingų priemonių.

3.2.2. Apgrėžimo politikos teisinis vertinimas

Ekspertų atsakymai leidžia išsamiau pažvelgti į apgrėžimo politikos teisinį vertinimą ir atskleisti skirtingas šios priemonės kryptis. Analizuojant interviu medžiagą, matyti, kad apgrėžimo politika nėra vertinama vienareikšmiškai. Jos teisėtumas priklauso nuo to, ar prioritetas teikiamas valstybės saugumui ar žmogaus teisių apsaugai. Visa teisinė analizė remiasi šia priešprieša.

Teisinę problemos pusę išsamiausiai atskleidžia ekspertas nr. 3. Jis vertindamas situaciją teisiniu aspektu, pirmiausia išskyrė, kad šiuo metu dar nėra galutinai susiformavusios jurisprudencijos šiuo klausimu. Kaip jis pažymi, „*Strasbūro jurisprudencija [...] kol kas yra labai nedidelė būtent apgrėžimo politikos klausimu*“. Šis pastebėjimas yra svarbus, nes parodo, kad teisinis vertinimas šioje srityje dar tik formuojasi, galutinės ribos tarp leistino ir neleistino valstybės elgesio dar nėra galutinai apibrėžtos. Tačiau ekspertas nr. 3 aiškiai įvardija pagrindinius teisinius kriterijus : jurisdikciją, nežmoniško elgesio draudimą, laisvės ribojimo klausimus ir kolektyvinio išsiuntimo draudimą. Šie principai atitinka ir mokslinėje literatūroje akcentuojamą požiūrį. Pavyzdžiui Vadapalas teigia, kad ir ekstremaliomis sąlygomis valstybės negali atsisakyti pamatinių tarptautinės teisės principų, ypač tų, kurie susiję su žmogaus teisių apsauga.⁸⁴ Tai reiškia, kad krizės situacija savaime nepanaikina valstybės pareigų, o tik apsunkina jų įgyvendinimą.

Eksperto nr. 3 įžvalgos taip pat svarbios vertinant šios srities raidą. Jis nurodo, kad šiuo metu vykstančios bylos prieš Lietuvą, Latviją ir Lenkiją gali iš esmės pakeisti situaciją formuojant bendrą teisinį požiūrį apie apgrėžimo politiką : „*Šiuose bylose bus formuojama push-back doktrina*“. Šis teiginys leidžia daryti išvadą, kad apgrėžimo politikos teisėtumas ateityje bus vertinamas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Taip pat susiformavusi jurisprudencija gali nustatyti aiškesnes ribas valstybės veiksams. Tuo tarpu Ekspertas nr. 4 apgrėžimo politiką vertina kur kas griežčiau ir išskiria esminę problemą – individualaus vertinimo nebuvimą : „*Į juos žiūrima tik kaip į minią [...] nesistengiama atpažinti žmogaus, kurį reikia apsaugoti*“. Ši dalis ypač svarbi, kadangi atskleidžia vieną pagrindinių apgrėžimo politikos trūkumų. Pagal tarptautinę teisę kiekvienas asmuo turi teisę į individualų situacijos vertinimą. Ši problema taip pat glaudžiai susijusi su prieglobsčio teisės įgyvendinimu. Jeigu asmuo neturi realios galimybės išreikšti savo

⁸⁴ Vytautas Vadapalas, *Tarptautinė teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2018), 312–315.

valios ir pateikti prieglobsčio prašymo, tuomet kyla klausimas ar valstybė apskritai užtikrina teisę į prieglobstį. Kaip pažymi G.Goodein-Gill, teisė prašyti prieglobsčio yra esminė tarptautinės pabėgėlių apsaugos sistemos dalis, jos ribojimas gali lemti žmogaus teisių pažeidimus.⁸⁵ Tai leidžia teigti, kad apgrėžimo politika kai ji taikoma be individualaus vertinimo, gali ne tik pažeisti įvairias procedūras, bet ir turėti materialių pasekmių. Šiuo požiūriu ypač svarbus non-refoulement principas, kuris laikomas vienas iš svarbiausių tarptautinės pabėgėlių teisės principų. Jis reiškia, kad asmuo negali būti grąžinamas į teritoriją, kur jam gresia pavojus. Šis principas yra absoliutus ir negali būti ribojamas net dėl saugumo.⁸⁶ Tai leidžia teigti, kad valstybė taikydama apgrėžimo politiką, turi užtikrinti, kad jos veiksmai nepažeistų šio principo, net jei ir siekiama apsaugoti valstybę.

Tačiau sprendimų priėmėjų atsakymuose šie klausimai vertinami kitaip. Ekspertas nr. 1 pripažįsta, kad apgrėžimo politika sulaukė kritikos ir buvo diskusijų dėl žmogaus teisių : „Žmogaus teisių gynėjai kritikavo šiuos sprendimus ir iki šiol kritiškai pasisako [...] bet buvo siekiama balanso“. Ši citata rodo, kad politiniame lygmenyje buvo suvokiama, kad gali būti pažeidimų, tačiau kartu ir pabrėžia, kad nepaisant to sprendimai buvo orientuoti į valstybės saugumą. Tuo pačiu iš sprendimų priėmėjų atsakymų matyti, kad pagrindinis prioritetas buvo situacijos kontrolė ir migracijos srautų suvaldymas. Tai leidžia teigti, kad apgrėžimo politika buvo vertinama pirmiausia per jos efektyvumą, o ne per jos atitiktį visiems teisės standartams. Tokia pozicija atskleidžia svarbią problemą – praktikoje saugumo argumentas gali tapti pagrindiniu, nustumdamas žmogaus teisių klausimus į antrą planą.

Taigi, galima teigti, kad pagrindinė teisinė problema yra ne normų nebuvimas, o jų taikymo ribos ekstremaliomis sąlygomis. Tarptautinės, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės principai yra aiškūs, tačiau jų įgyvendinimas kuomet susiduriama su migracijos krize tampa sudėtingas.

3.2.3. Praktiniai apgrėžimo politikos įgyvendinimo iššūkiai

Apgrėžimo politikos įgyvendinimas praktikoje susijęs ne tik su teisniais, bet ir organizaciniais, instituciniais ir operaciniais iššūkiais. Ekspertų interviu metu atsiskleidžia, kad sprendimų priėmimas šiuo atveju buvo neatskiriamas nuo realių valstybės gebėjimų užtikrinti migracijos procesų valdymą.

Analizuojant ekspertų atsakymus vienas iš svarbiausių aspektų išskiriamas institucinių pajėgumų trūkumas. Ekspertas nr. 2 pažymi, kad migracijos krizės metu, valstybė buvo priversta

⁸⁵ Guy S. Goodwin-Gill and Jane McAdam, *The Refugee in International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2021), 201–205.

⁸⁶ James C. Hathaway, *The Rights of Refugees under International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 345–350.

pasitelkti papildomus resursus įskaitant kariuomenę : „*Tūkstančiai karių [...] vykdė užduotis pasienyje*“. Ši aplinkybė leidžia manyti, kad migracijos valdymas iš esmės peržengė įprastų civilinių institucijų kompetencijos ribas. Kitaip tariant, situacija buvo sprendžiama ne tik kaip administracinis ar teisinis klausimas, bet kaip ir operacinė krizė, kuri reikalauja skubių sprendimų ir neeilinių priemonių.

Taip pat svarbu pažymėti, kad tokio pobūdžio sprendimai kelia ir papildomų iššūkių susijusių su institucijų koordinavimu ir funkcijų paskirstymu. Kariuomenės įtraukimas į migracijos valdymą parodo, kad įprastos procedūros pakankamos nebuvo. Tačiau kyla klausimas ar tokios institucijos yra tinkamai pasirengusios vykdyti funkcijas kurios susijusios su žmogaus teisių apsauga. Organizacinį spaudimą pabrėžia ekspertas nr. 1, teigdamas : „ *Policijos pareigūnai buvo perkrauti [...] sistemos turėjo prisitaikyti*“. Toks vertinimas atskleidžia, kad pati problema buvo ne migrantų skaičius, tačiau pačios sistemos gebėjimas prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Migracijos procedūros, kurios įprastai būdavo paremtos individualiu vertinimu ir tam tikra administracine seka, krizės metu susidūrė su būtinybe veikti greičiau nei leidžia įprastos teisinės procedūros. Šioje vietoje atsiranda esminės įtampos tarp efektyvumo ir teisingo procedūrų atlikimo. Kuo greičiau valstybė siekia reaguoti į situaciją, tuo didesnė riziką, kad bus apribotos individualios garantijos. Tačiau visai kitokį praktinį situacijos vertinimą pateikia ekspertas nr. 4. Jo atsakymai atkreipia dėmesį, ne į institucijų darbo organizavimą, bet į pačių migrantų situaciją ir procedūrų skaidrumą „*Kas matė tuos žmones miškuose? Niekas jų apart pasienio pareigūno, kuris vykdė apgrėžimą daugiau jų nematė*“. Ši mintis atskleidžia esminę problemą, informacijos ir kontrolės trūkumą. Jeigu nėra aišku, kas nutinka asmenims po jų apgrėžimo, tampa sudėtinga įvertinti ar jų teisės buvo užtikrintos ar ne. Svarbu paminėti, kad šis aspektas nėra vien subjektyvus vertinimas. Lietuvos žmogaus teisių stebėjimo instituto ataskaitos taip pat nurodoma, kad apgrėžimo politika kelia skaidrumo, atsakomybės klausimus.⁸⁷ Tai reiškia, kad praktikoje susiformuoja situacijos, kai tam tikri valstybės veiksmai tampa sunkiai patikrinami iš išorės.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, kad įgyvendinant apgrėžimo politiką kilo trys pagrindinės problemos : riboti institucijų pajėgumai, sunkumai dėl procedūrų taikymo ir skaidrumo stoka. Šie veiksniai sudaro pagrindą tolimesnėms teisinių problemų analizėms.

3.2.4. Žmogaus teisių apsaugos problemos

Analizuojant apgrėžimo politiką ir jos taikymą, žmogaus teisių apsaugos klausimas yra vienas svarbiausių ir jautriausių tyrimo dalių. Šioje vietoje labiausiai atsiskleidžia skirtumas tarp valstybės siekio operatyviai reaguoti į migracijos krizę ir pareigos laikytis žmogaus teisių apsaugos

⁸⁷ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2022.

standartų. Ekspertų atsakymai leidžia išskirti kelias pagrindines problemas : individualaus vertinimo stoką, prieigos prie prieglobsčio procedūros ribojimą, nepakankamą pažeidžiamų asmenų atpažinimą, skaidrumo ir kontrolės trūkumą.

Svarbu pažymėti, kad interviu medžiagoje nuosekliai kartojasi mintis, kad apgrėžimo praktikoje sunkiausias klausimas yra ne pats valstybės sprendimas saugoti sieną, o tai, koku būdu tas sprendimas bus įgyvendinimas konkretaus žmogaus atžvilgiu. Ekspertas nr. 4 aiškiai nurodo pabrėžia, kad asmens teisių apsauga prasideda nuo individualaus situacijos vertinimo. Jo mintis, kad : „*reikia kiekvieną žmogų bent jau apklausti*“, yra ne praktinio pobūdžio pastaba, bet iš esmės atspindi visos tarptautinės pabėgėlių apsaugos principus. Jeigu kiekvieno asmens bent minimaliai nėra identifikuojama, valstybė neturi galimybės nustatyti ar tarp apgrėžiamų asmenų nėra tokių, kuriems turi būti suteikta tarptautinė apsauga. Tai yra ypač svarbu, nes eksperto nr. 4 atsakymuose ne kartą pabrėžiama, kad migrantų grupė nėra sudaryta iš vieno asmens. Ekspertas nr. 4 aiškiai nurodo, kad tarp asmenų siekiančių patekti į Lietuvą gali būti ekonominių migrantų, tiek asmenų, kurie iš tiesų bėga nuo karo, persekiojimo ar realios grėsmės gyvybei. Jo pateiktas pavyzdys, kad galbūt : „*vienas iš dešimties*“ gali būti asmuo, kuriam būtina apsauga, parodo pagrindinę problemą : „*Jei apgrėžimo metu visi vertinami kaip homogeniška grupė, valstybė sąmoningai prisiima riziką neatpažinti būtent to asmens, kurio atžvilgiu tarptautinės teisės įsipareigojimai yra patys griežčiausi*“.

Taip pat svarbu pažymėti, kad teisė į prieglobstį yra irgi reikšminga problema. Interviu metu pabrėžiama, kad pagal tarptautinius standartus ir prieglobsčio teisę, žmogus nuo to momento kai išreiškia valią prašyti prieglobsčio arba nurodo, kad jam nesaugu grįžti, turi būti laikomas asmeniu, kurio situacija privalo būti nagrinėjama pagal atitinkamą procedūrą. Ekspertas nr. 4 pabrėžia, kad nuo momento kaip žmogus pasako žodį „prieglobstis“, jis tampa prieglobsčio prašytoju ir jo statusas negali būti ignoruojamas vien dėl to, kad jis sulaikytas pasienyje. Ši mintis labai reikšminga, kadangi rodo, kad pagrindinis konfliktas kyla tiek dėl teisės normų nebuvimo, kiek dėl to ar praktikoje jos apskritai taikomos.

Politinių sprendimų priėmėjų atsakymuose žmogaus teisių problema nėra visiškai neigiama, tačiau formuluojama kitaip. Ekspertas nr. 1, pripažįsta, kad dėl apgrėžimo politikos buvo daug diskusijų, ypač žmogaus teisių gynėjų pusėje. Jis nurodo, kad daugiausia abejonių kėlė rizika dėl asmenų sveikatos ir gyvybės ypač šaltuoju metų laiku. Taip pat pažymi, kad institucijos siekė sukurti tam tikrus reagavimo algoritmus, numatyti pagalbos paketus ir humanitarines išimtis. Tai rodo, kad valstybės pozicijoje buvo bent jau noras parodyti, kad žmogaus teisių klausimas nėra visiškai ignoruojamas. Kita vertu iš eksperto nr. 1 atsakymų matyti, aiški pozicija, kad tuo metu nacionalinio saugumo klausimas buvo laikomas prioritetiniu. Kitaip tariant, žmogaus teisės buvo įtrauktos į diskusiją, tačiau ne kaip sprendimą ribojantis veiksnys, o kaip aspektas, kurį buvo

bandoma kiek įmanoma „valdyti“, neatsisakant pagrindinio politinio sprendimo. Panašios pozicijos ir ekspertas nr. 2. Nors jis pats nebuvo tiesiogiai atsakingas už Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos sprendimų priėmimą žmogaus teisių vertinio dalyje, jo interviu nurodo aiškų motyvą: „*Politiniame lygmenyje buvo suprantama, kad apgrėžimo politikos taikymas sukels ginčus, pareikalaus aiškinimosi su Europos Komisija ir kitomis institucijomis, tačiau kartu buvo tikima, kad dėl humanitarinių išimčių ir bendro Europinio konteksto tokia politika gali būti politiškai apginta*“. Eksperto nr. 2 atsakymas leidžia teigti, kad žmogaus teisių klausimai buvo matomi, tačiau labiausiai kaip teisinių ir politinių pasekmių rizika, o ne kaip pagrindinė priežastis atsisakyti pačios apgrėžimo politikos.

Tuo tarpu Ekspertas nr. 3 žmogaus teisių problemą iškelia ne politiniu, o norminiu lygmeniu. Jo atsakymai rodo, kad apgrėžimo politikos vertinimas neatsiejamas nuo kelių pagrindinių žmogaus teisių apsaugos pagrindų: nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo, teisės į laisvę ir saugumą, kolektyvinio išsiuntimo draudimo ir veiksmingos teisinės gynybos. Ekspertas nr. 3 aiškiai nurodo: „*Net ir pripažįstant saugumo iššūkius, žmogus išlieka žmogumi, o žmogaus teisių apsauga negali būti paneigiama vien dėl to, kad konkrečioje situacijoje valstybei sunku reaguoti*“. Iš eksperto nr. 3 atsakymų aiškiai matyti, kad pagrindinė problema yra ten, kur valstybei kyla noras spręsti žmonių srautų klausimą „masiškai“, o teisė reikalauja spręsti individualiai.

Dar viena reikšminga žmogaus teisių problema išryškėjusi ekspertų atsakymuose yra pažeidžiamų asmenų atpažinimas. Ekspertas nr. 4 aiškiai nurodo, kad viešojoje erdvėje buvo formuojamas įvaizdis, jog prie sienos daugiausiai stovi jauni vyrai, keliantys grėsmę valstybei, tačiau visuomenei nebuvo rodoma visa situacija. Ekspertas nr. 4 pažymi, kad tarp migrantų buvo ir moterų, vaikų, šeimų, tačiau jų buvimas nebuvo aiškiai matomas viešajame naratyve. Šis pastebėjimas svarbus nes pažeidžiamų asmenų apsauga žmogaus teisių požiūriu reikalauja dar didesnio atsargumo. Jeigu pati praktika yra organizuojama taip, kad asmenys pirmiausia laikomi „srautu“ ar „grėsme“, rizika neatpažinti vaiko, šeimos ar kito pažeidžiančio asmens tampa dar didesnė.

Taip pat labai svarbi problema yra informacijos stoka apie apgrėžtus asmenis ir jų likimą. Ekspertas nr. 4 pagrįstai kelia klausimą: „*Kas iš tikrųjų matė tuos žmones, kas gali patvirtinti, kokios procedūros buvo taikytos ir kas jiems nutiko po apgrėžimo.*“ Šis eksperto nr. 4 argumentas atskleidžia, kad žmogaus teisių apsaugos problemos susijusios ne tik su galimu teisių pažeidimu, bet ir su pačios kontrolės nebuvimu. Jeigu nei nepriklausomos organizacijos, nei visuomenė, nei kiti institucijų atstovai neturi galimybės stebėti šių procesų, žmogaus teisių apsaugos klausimas iš esmės tampa sunkiai patikrinamas.

Taigi, galima daryti išvadą, kad žmogaus teisių apsaugos problemos apgręžimo politikos kontekste pirmiausia susijęs su trimis dalykais : nėra tvarkingai užtikrinamas individualus vertinimas, praktikoje gali būti realiai ribojama prieiga prie prieglobsčio procedūros, apgręžimo politika vyksta riboto skaidrumo sąlygomis. Tai parodo, kad pagrindinė problema yra ne vien pačiame politiniame sprendime apsaugoti valstybės sieną, bet tame koks pasirenkamas jo įgyvendinimo modelis ir, kad jis gali būti nepakankamai veiksmingas žmogaus teisių apsaugai užtikrinti.

3.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

3.3.1. Ekspertų pozicijų palyginimas

Išanalizavus skirtingų ekspertų pateiktus atsakymus, gana aiškiai matyti, kad apgręžimo politikos vertinimas priklauso nuo to, iš kokios profesinės ir institucinės pozicijos į tai žiūrima. Nors visi ekspertai komentuoja tą pačią situaciją, jų vartojamos sąvokos ir atsakymai yra skirtingi. Todėl tai leidžia daryti išvadą, kad apgręžimo politika nėra vien tik teisinis ar politinis klausimas – ji apima kelis skirtingus aspektus vienu metu. Valstybės institucijų atstovų eksperto nr. 1 ir eksperto nr. 2 pozicijose dominuoja realistiškas požiūris. Jų atsakymuose aiškiai jaučiamas noras, kad pirmiausia buvo siekiama suvaldyti situaciją, apsaugoti valstybės sieną. Ekspertas nr. 1 sprendimą taikyti apgręžimo politiką apibūdina kaip teisingą ir būtiną atsaką į krizę, nurodydamas, kad be apgręžimo politikos, fizinio barjero, stebėjimo sistemų ir kitų priemonių migracijos kelias veikiausiai nebūtų buvęs uždarytas. Ekspertas nr. 2, šią poziciją sustiprina pabrėždamas, kad alternatyvų faktiškai kitų nebuvo, nes valstybės galimybės priimti ir administruoti tokius srautus buvo išnaudotos. Iš šių ekspertų atsakymų matyti, kad jų vertinimo kriterijus buvo labai aiškus, t.y. ar priemonė leido pasiekti valstybės tikslą. Jeigu leido, vadinasi ji buvo reikalinga. Tokia pozicija yra suprantama iš valstybės valdymo perspektyvos. Krizės metu sprendimų priėmėjai pirmiausia atsako už viešąją tvarką, sienų kontrolę, administracinių pajėgumų išlaikymą ir kt. Todėl jų atsakymuose žmogaus teisių klausimai nėra visiškai paneigiami, tačiau jie nustumti į antrą planą. Pirmasis ir svarbiausias planas yra valstybės saugumas, stabilumas. Būtent dėl to, tiek eksperto nr. 1 tiek eksperto nr. 2 pagrindinės kategorijos išskiriamos : „krizė“, „hibridinė ataka“, „sienos apsauga“. Tai labai iškalbingas skirtumas, palyginti su tuo, ką atsakė kiti ekspertai.

Eksperto nr. 3 pozicija, palyginus su politikų vertinimu yra gerokai atsargesnė ir sudėtingesnė. Ekspertas nr. 3 aiškiai nepritaria supaprastintam situacijos vertinimui. Jis pripažįsta, kad nacionalinis saugumas dabartinėje geopolitinėje situacijoje yra rimtas imperatyvas ir valstybė negali ignoruoti grėsmių. Tačiau, jis taip pat primena, kad žmogaus teisių apsauga išlieka valstybės pareiga net ir tada, kai susiduriama su sudėtingomis situacijomis. Būtent dėl to, eksperto nr. 3 atsakymai yra dviprasmiškesni, jis neprisideda nei prie visiško politikos pateisinimo nei prie

kategoriško pasmerkimo, tačiau pabrėžia, kad visa ši sritis yra teisiškai labai komplikuota ir teismų praktika šiuo klausimu dar tik formuojasi. Tai rodo eksperto nr. 3 mąstymui būdingą atsargumą – ne per greitai daryti galutines išvadas, ypač kai juridsrudencija nėra iki galo nusistovėjusi.

Eksperto nr. 4 pozicija yra kritiškiausia. Skirtingai nei politinių sprendimų priėmėjai, jis apgręžimo politiką vertina, ne pagal tai, ar ji sumažino migrantų srautus, o pagal tai, ką ji reiškia konkrečiam, kiekvienam žmogui. Iš eksperto nr. 4 atsakymų matyti, kad pagrindinis vertinimo kriterijus čia yra ne efektyvumas ir ne abstraktus teisėtumas, o reali asmens teisė būti išklausytam, identifikuotam ir apsaugotam. Jis iš esmės kalba apie tai, kad valstybė apgręždama žmones dažniausiai grupėmis, praranda galimybę atpažinti tą vieną žmogų, kuriam apsauga yra būtina. Ši pozicija skiriasi nuo valstybinės, nes čia svarbiausia ne pati migracijos kontrolė, o tai, kad nebūtų pažeistos žmogaus teisės.

Lyginant visų ekspertų pozicijas, galima išskirti tris pagrindines analizės kryptis. Pirmoji yra valstybės valdymo ir saugumo kryptis, kurioje svarbiausia yra situacijos kontrolė ir institucinis atsakas. Antroji yra teisinė, kurioje svarbiausia yra normų taikymo ribos ir principų suderinamumas. Trečioji kryptis – humanitarinė, kurioje svarbiausia žmogus, jo teisės, individualūs poreikiai ir galimos pasekmės. Šios trys kryptys susikerta, tačiau jos nėra tapačios. Kaip tik dėl to apgręžimo politikos vertinimas tampa toks problematiškas.

Svarbu pažymėti ir tai, kad ekspertų pozicijos ir jų skirtumai nereiškia, kad jie kalba apie visiškai skirtingas realybes. Visi jie sutinka, kad 2021 m. situacija Lietuvoje buvo neeilinė. Visi ekspertai vienaip ar kitaip sutinka, kad valstybė susidūrė su dideliais iššūkiais. Tačiau jų nesutarimas prasideda ten, kur reikia atsakyti, kokia kaina ir kokiomis priemonėmis tokia situacija turėjo būti suvaldyta. Būtent čia atsiskleidžia pagrindinė konflikto esmė – saugumo pozicija linkusi pateisinti griežtesnius ir greitesnius sprendimus, o žmogaus teisių ir teisinė pozicija primena, kad net krizės metu turi būti išlaikytos tam tikros ribos.

Galima daryti išvadą, kad apgręžimo politika negali būti vertinama remiantis tik vienu kriterijumi. Jeigu ji vertinama tik pagal rezultatą, lieka nuošalyje klausimas kokia buvo to rezultato pasiekimo kaina žmogaus teisėms. Jeigu apgręžimo politika vertinama tik per žmogaus teisių pažeidimų aspektą, gali būti nepakankamai įvertinamas faktinis valstybės susidūrimas su krizine situacija. Jeigu ji vertinama tik per teismų praktiką, lieka rizika nepakankamai suprasti politinio sprendimo kontekstą. Dėl to, visos ekspertų pozicijos yra svarbios, kadangi jų palyginimas leidžia susidaryti pakankamai išsamų ir aiškų vaizdą.

3.3.2. Apibendrinimas

Apibendrinant atliktą analizę, galima teigti, kad apgrėžimo politika buvo suformuota kaip atsakas į neeilinę situaciją, kuri valstybės institucijų buvo suvokiama kaip migracijos krizė ir kartu kaip hibridinės atakos forma. Būtent ši aplinkybė yra svarbi, nes ji lėmė politinio sprendimo logiką – prioritetu tapo ne įprastas migracijos administravimas, o greitas srautų kontroliavimas. Iš sprendimų priėmėjų atsakymų matyti, kad apgrėžimo politika buvo vertinama kaip būtina priemonė, leidusi pasiekti konkretų tikslą – sumažinti nelegaliai atvykstančių asmenų skaičių ir stabilizuoti padėtį.

Vis dėl to išsamesnė analizė parodo, kad vien šio rezultato neužtenka norinti įvertinti visą politikos poveikį. Praktikoje išryškėjo kelios problemos. Pirma – individualaus vertinimo stoka. Būtent ši problema per visą tyrimą pasikartoja nuosekliausiai. Ji atsiskleidžia tiek eksperto nr. 4 atsakymuose, tiek eksperto nr. 3 pozicijoje, tiek ir netiesiogiai eksperto nr. 1 ir eksperto nr. 2 atsakymuose. Kuomet kalbama apie sistemos perkrovimą ir tai, kad buvo čia ir dabar ieškoma greitų sprendimų. Kitaip tariant, pats krizinis kontekstas sudarė prielaidas tam, kad individualus asmens situacijos vertinimas tapo sunkiai įgyvendinamas. Tačiau būtent tai ir yra pagrindinis žmogaus teisių apsaugos klausimas.

Antra problema – procedūrinių garantijų ribojimas. Jeigu žmogus pasienyje faktiškai negauna realios galimybės būti išklaustas, išreikšti valią prašyti prieglobsčio, gauti informaciją, pasinaudoti teisine pagalba, žmogaus teisių apsauga lieka labiau paviršutiniška nei reali. Tyrimo metu gauta medžiaga rodo, kad šis klausimas ekspertų buvo suprantamas skirtingai. Valstybės atstovai labiau atkreipė dėmesį į humanitarines išimtis ir pagalbos algoritmus, tuo tarpu humanitarinės srities atstovai iš esmės nurodė, kad pati sistemos logika nėra orientuota į tai, kad kiekvieno žmogaus teisės būtų aktyviai užtikrintos ir saugomos. Ši priešprieša yra ypatingai reikšminga, kadangi atskleidžia skirtumą tarp formalaus teisių pripažinimo ir faktinio jų užtikrinimo.

Trečia problema – skaidrumo stoka. Tyrimo metu išryškėjo, kad apgrėžimo politika yra sunkiai patikrinama iš išorės. Jeigu nėra pakankamai aišku, kad tiksliai nutiko konkrečioms asmenimis, kokios procedūros buvo taikytos ir kokios išimtys realiai buvo naudojamos tampa labai sudėtinga ne tik konstatuoti galimus pažeidimus, bet net ir objektyviai įvertinti praktikos kokybę. Ši aplinkybė ypač svarbi teisinės valstybės požiūriu, kadangi teisės viršenybė reiškia ne tik taisyklių buvimą, bet ir galimybę patikrinti, kaip jos taikomos. Jeigu tam tikra valstybės praktikos dalis veikia riboto matomumo sąlygomis, didėja rizika, kad žmogaus teisių apsauga tampa priklausoma nuo pačios institucijos ir jos vidinio vertinimo, o ne nuo realios išorinės kontrolės.

Taip pat šio tyrimo medžiaga parodė, kad apgrėžimo politika negali būti vertinama kaip techninė migracijos valdymo priemonė. Ji iš esmės kelia klausimą apie tai, kaip valstybė supranta savo pareigas krizės metu. Iš vienos pusės valstybė privalo saugoti savo sienas, viešąją tvarką ir nacionalinį saugumą. Tačiau, net ir tokiomis sąlygomis ji išlieka susijusi su žmogaus teisių apsaugos principais. Būtent dėl to didžiausia įtampa atsiranda ne tarp teisės ir neteisės, o tarp dviejų vienodai svarbių dalykų – saugumo ir žmogaus. Tyrimo metu paaiškėjo, kad šių dviejų dalykų suderinimas praktikoje yra kur kas sudėtingesnis nei gali atrodyti.

Svarbu pažymėti ir tai, kad ekspertų pozicijos neleidžia pateikti paprastesnės išvados, kad apgrėžimo politika buvo vienareikšmiškai teisinga taip pat teisėta ar ne. Eksperto nr. 1 ir eksperto nr. 2 atsakymai nurodo, kad apgrėžimo politika buvo suvokiama kaip būtina ir efektyvi priemonė. Eksperto nr. 3 nuomone, apgrėžimo politikos galutinis vertinimas priklausys nuo to kaip bus detaliau išnagrinėta teismų praktika, ypačiai tarptautiniu lygmeniu. Eksperto nr. 4 perspektyva aiškiai atskleidžia, kad praktikoje egzistuoja rizika nepastebėti pažeidžiamų asmenų ir neužtikrinti jų teisių. Taigi, tyrimas iš esmės patvirtina, kad apgrėžimo politika yra sudėtingas atvejis, kuriame susiduria valstybės galios, teisės normų ir žmogaus teisių apsaugos ribos.

Apibendrinant galima teigti, kad apgrėžimo politika negali būti vertinama vien tik pagal tai ar ji sumažino migracijos srautus. Toks vertinimas būtų per siauras. Taip pat nepakanka jos vertinti vien tik kaip abstrakčios žmogaus teisių problemos, nekreipiant dėmesio į realų krizės kontekstą. Tikslesnis apgrėžimo politikos vertinimas turi apimti abu šiuos dalykus. Būtent tai ir parodė interviu analizė. Valstybės sprendimų logika, teisės principų reikalavimai ir žmogaus teisių apsaugos praktika ne visada sutampa, tačiau tik juos visus vertinant kartu galima susidaryti pakankamai aiškų vaizdą.

IŠVADOS

1. Neteisėta migracija nėra vien tik valstybės sienos pažeidimas. Tai sudėtingas reiškinys, kuri lemia įvairios priežastys : politinis nestabilumas, ekonominiai sunkumai, asmeninės priežastys ir kt. Taip pat ji gali būti naudojama kaip spaudimo priemonę prieš valstybę. Neteisėtos migracijos valdymas apima skirtingas priemones – sienų kontrolę, sulaikymą, gražinimą, prieglobsčio procedūras ir bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis. Vien tik saugumo priemonių nepakanka – kartu turi būti užtikrinama ir žmogaus teisių apsauga.
2. Atlikus Lietuvos apgrėžimo politikos teisinio reguliavimo analizę nustatyta, kad tarptautinė ir Europos Sąjungos teisė reikalauja užtikrinti individualų asmens situacijos vertinimą, teisę prašyti prieglobsčio ir non-refoulement principo laikymąsi. Lietuvos teisėje apgrėžimo politika nėra aiškiai reglamentuota kaip savarankiška priemonė. Jos taikymas daugiausia formavosi praktikoje migracijos krizės metu. Tai kelia abejonių dėl kai kurių praktinių sprendimų atitikties tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikalavimams.
3. Apgrėžimo politika praktikoje buvo taikoma kaip greita priemonė migracijos srautams suvaldyti. Nepaisant to kartu išryškėjo reikšmingos žmogaus teisių apsaugos problemos. Pagrindinės jų : individualaus vertinimo trūkumas, ribotos galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūra, nepakankamas pažeidžiamų asmenų atpažinimas. Ekspertų nuomonės taip pat išsiskyrė : valstybės atstovai pabrėžė priemonės efektyvumą, teisės ir humanitarinės srities specialistai – galimas rizikas. Tyrimas parodė, kad praktikoje nėra paprasta suderinti valstybės sienos apsaugą ir žmogaus teisių užtikrinimą, ypač krizės sąlygomis.

Ginamasis teiginys iš esmės pasitvirtino. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad apgrėžimo politikos taikymas praktikoje kelia teisinių ir žmogaus teisių apsaugos užtikrinimo iššūkių, susijusių su individualaus situacijos vertinimo ir procedūrinių garantijų taikymu.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į praktikoje nustatytas problemas, susijusias su žmogaus teisių apsaugos užtikrinimu, siūlytina stiprinti apgrėžimo politikos taikymo kontrolės ir skaidrumo sistemą. Siūlytina papildyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir apsaugos įstatymą ir su juo susijusius poįstatyminius aktus, įtvirtinant :
 - pareigą kiekvieną apgrėžimo atvejį raštiškai dokumentuoti, nurodant sprendimo motyvus;
 - pareigą reguliariai skelbti apibendrintus duomenis apie taikomas priemones.

Tokie pakeitimai leistų užtikrinti didesnę procedūrų skaidrumą, sudarytų galimybes įvertinti jų atitiktį tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikalavimams.

2. Atsižvelgiant, kad apgrėžimo politika nėra aiškiai reglamentuojama teisės aktuose ir išskiriama kaip migracijos valdymo priemonė, siūlytina tikslinti Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, aiškiai nustatant šios priemonės taikymo sąlygas. Siūlytina įstatyme įtvirtinti :
 - aiškius kriterijus, kuomet apgrėžimas gali būti taikomas;
 - aiškią nuostatą, kad asmeniui pareiškus valią prašyti prieglobsčio, jam turi būtina užtikrinta prieiga prie prieglobsčio procedūros;
 - papildomas garantijas pažeidžiamiesiems asmenims.

Šie pakeitimai leistų aiškiau atriboti apgrėžimo politiką nuo grąžinimo procedūrų ir sumažintų teisinio neapibrėžtumo riziką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

MOKSLINĖ LITERATŪRA

1. Ahmad, R. K., I. H. Zalmi, N. N. Mustafa, M. S. Saeed, ir H. Hussein. "Navigating the Path to Europe: How Social Media Shapes Irregular Migration Decisions among Kurdish Youth." *International Journal of Scientific Research and Technology*, 2025. <https://www.ijstjournal.com/article/Navigating+the+Path+to+Europe+How+Social+Media+Shapes+Irregular+Migration+Decisions+Among+Kurdish+Youth>.
2. Banevičienė, Andželika. *Irregular Migrants in Lithuania in the Context of the Readmission Agreement with Latvia*. 2024. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/5abc411a-5b04-4dd8-bb69-4e712787eb6b/content>.
3. Bockel, Felix. *Securitization of Migration in Europe, Pushback Practices and the Role of the European Court of Human Rights*. 2021. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1592480/FULLTEXT01.pdf>.
4. Browne, Evie. *Drivers of Irregular Migration in North Africa*. 2015. <https://gsdrc.org/wp-content/uploads/2015/09/HDQ12711.pdf>.
5. Castles, Stephen, Hein de Haas, ir Mark J. Miller. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 5th ed. London: Palgrave Macmillan, 2014.
6. Castles, Stephen, ir Mark J. Miller. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 4th ed. New York: Guilford Press, 2009.
7. Chetail, Vincent. *International Migration Law*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
8. Chetail, Vincent. *International Migration Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2021.
9. de Haas, Hein. "A Theory of Migration: The Aspirations–Capabilities Framework." 2021.
10. Goodwin-Gill, Guy S., ir Jane McAdam. *The Refugee in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
11. Graf, Jan-Philip. "A Pushback against International Law?" 2020. <https://voelkerrechtsblog.org/de/a-pushback-against-international-law/>.
12. Hathaway, James C. *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
13. Huysmans, Jef. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London: Routledge, 2006.
14. Lischer, Sarah Kenyon. "Conflict and Crisis-Induced Displacement." 2014.

15. Mozerytė, Aurėja Ugnė. “Derogating the Non-Derogable: The Legitimization of Migrant Pushbacks in Lithuania.” 2023.
<https://repository.gchumanrights.org/server/api/core/bitstreams/6058cb0e-764f-4db9-9deb-c0cfa565036a/content>.
16. Naulickaitė, Indrė. *Emigracija ir globalizacijos procesai*. 2016.
17. Seniutienė, Danguolė. *Migracijos procesai po prijungimo prie Šengeno erdvės*. 2010.
18. Smaliukienė, Rasa, ir Vaida Giedraitytė. “The Migration Crisis Artificially Created by the Belarusian Regime: A Case Study of Military Engagement in Lithuania.” 2026.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-99286-5_15.
19. Veikšnia, Karolis. *Lietuvos migracijos politika ir valstybės saugumas*. 2025.
20. Žibas, Karolis. *Tarptautinė migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: nuo laisvo judėjimo iki migracijos krizės*. 2015.
<https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c2c275ac-2d80-4aa6-864b-e7e3b568e447/content>.
21. Žalimas, Dainius. *Tarptautinė teisė ir žmogaus teisės*. Vilnius: Justitia, 2019.
22. Vadapalas, Vytautas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2018.
23. Žaltauskaitė, Monika. *Neteisėtos migracijos prevencijos priemonės*. 2019.

TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ IR INSTITUCIJŲ ŠALTINIAI

1. United Nations. *World Population Policies 2019*. New York: United Nations, 2020.
https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_rep_world_population_policies_2019.pdf
2. United Nations Office on Drugs and Crime. “Irregular Migration vs. Migrant Smuggling – What Is the Difference?” 2025.
<https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2025/January/irregular-migration-vs--migrant-smuggling--what-is-the-difference.html>.
3. International Organization for Migration. “Who Are Climate Migrants?” 2025.
<https://www.unwater.org/news/iom-report-who-are-climate-migrants>.
4. European Commission. “An Effective, Firm and Fair EU Return and Readmission Policy.”
https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/effective-firm-and-fair-eu-return-and-readmission-policy_en.
5. European Parliament. *Measuring Irregular Migration and Returns in the EU*. 2025.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/767210/EPRS_BRI\(2025\)767210_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/767210/EPRS_BRI(2025)767210_EN.pdf).

6. European Parliament. *Addressing Pushbacks at the EU's External Borders*. 2025.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI\(2025\)772882_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI(2025)772882_EN.pdf).
7. European Migration Network. *Asylum and Migration Glossary*. 2025.
https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary_en.
8. Europos migracijos tinklas. *Praktinis atsakas į neteisėtą migraciją Lietuvoje*. 2011.
https://www.emn.lt/uploads/Products/product_1451/Studija-LT.pdf.
9. Europos Parlamentas. “Migracijos priežastys.” 2024.
<https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200624STO81906/migracijos-priežastys>.
10. Amnesty International. *Europe: Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants and Refugees*. 2021.
<https://www.amnesty.org/ar/wp-content/uploads/2021/05/IOR4036692021ENGLISH.pdf>
11. Global Detention Project. “Lithuania: Reports of Arbitrary Detention, Physical Abuse and Pushbacks.” 2024.
<https://www.globaldetentionproject.org/lithuania-reports-of-arbitrary-detention-physical-abuse-and-pushbacks>.
12. Protecting Rights at Borders. *The Pushback–Disconnect: Current and Anticipated Practice*. 2024.
<https://drc.ngo/media/bjqfay25/prab-report-ix-january-to-october-2024.pdf>.
13. Council of Europe Parliamentary Assembly. *Pushback Policies and Practice in Council of Europe Member States*. 2019.
<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=28074>

TEISĖS AKTAI

1. Konvencija dėl pabėgėlių statuso, 1951.
2. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 1982.
3. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2000.
4. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo.
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0015.01/DOC_3&format=PDF.
5. Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (ES) 2016/399).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:32016R0399>.

6. Gražinimo direktyva (Direktyva 2008/115/EB).
<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/?uri=CELEX:32008L0115>.
7. Dublino III reglamentas (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013).
8. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, 2004.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378>.
9. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas, 2018.
10. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas, 2009.
11. Nutarimas dėl nepaprastosios padėties įvedimo, 2021.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd1e40a2417111ecac25bd9c0b3391dc>

TEISMŲ PRAKTIKA

1. European Court of Human Rights. *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*, 2012.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%2F2001-109231%5D%5D%7D>.
2. European Court of Human Rights. *Sharifi and Others v. Italy and Greece*, 2014.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%2F2002-10215%5D%5D%7D>.
3. European Court of Human Rights. *M.A. v. Lithuania*, 2021.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%2F2001-207500%5D%5D%7D>.
4. European Court of Human Rights. *A.R.E. v. Greece*, 2024.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%2F2001-238636%5D%5D%7D>
5. Court of Justice of the European Union. *El Dridi*, C-61/11 PPU, 2011.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0061>.
6. Court of Justice of the European Union. *Achughbabian*, C-329/11, 2011.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0329>.
7. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eA-2579-968/2023.
8. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eAS-332-525/2025.
9. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Nutartis dėl apgrėžimo pasienyje, 2026.
<https://hrmi.lt/lvat-nutartis-apgrezimas-zaliojoje-sienoje-pazeidzia-teise-i-prieglobsti-svarbus-precedentas-lietuvoje/>

KITI ŠALTINIAI

1. Gaižauskaitė, Inga, ir Natalija Valavičienė. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
2. Lorenz, Wojciech. “Belarus and Russia’s Use of Migrants to Escalate Military Tensions.” 2021.
<https://www.pism.pl/publications/belarus-and-russias-use-of-migrants-to-escalate-military-tensions-conclusions-for-nato>.

3. Visuotinė lietuvių enciklopedija. “Ekstremali situacija.” 2025.
<https://www.vle.lt/straipsnis/ekstremali-situacija/>

SANTRAUKA

Šio magistrinio baigiamojo darbo tema – apgrėžimo politika kovojant su neteisėta migracija. Darbu siekiama nustatyti ar Lietuvos apgrėžimo politika kaip viena iš migracijos valdymo priemonių atitinka tarptautinės, Europos Sąjungos teisės reikalavimus ir kaip ji suderinama su žmogaus teisių apsauga praktikoje. Neteisėta migracija – sudėtingas reiškinys, jį lemia įvairūs veiksniai : ekonominiai, socialiniai, geopolitiniai. Valstybės siekiamos suvaldyti migracijos srautus, taiko skirtingas priemones. Viena iš jų – apgrėžimo politika, tačiau jos teisėtumas kelia diskusijų.

Šio tyrimo objektas – apgrėžimo politika kovojant su neteisėta migracija. Darbas susideda iš trijų skyrių, suskirstytų į poskyrius. Pirmajame skyriuje analizuojama neteisėtos migracijos samprata, priežastys, teisinis reglamentavimas ir jos valdymo priemonės. Antrajame skyriuje vertinamas apgrėžimo politikos teisinis reguliavimas tarptautinės, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės kontekste. Trečiajame skyriuje remiantis ekspertų interviu nagrinėjamos apgrėžimo politikos taikymo teisinės ir praktinės problemos.

Tyrimo rezultatai parodė, kad apgrėžimo politika nėra aiškiai reglamentuota kaip savarankiška priemonė, jos taikymas praktikoje kelia iššūkių, kurie susiję su individualaus vertinimo užtikrinimu, prieiga prie prieglobsčio procedūros ir žmogaus teisių apsauga.

Naudoti tyrimo metodai : teisės aktų ir mokslinės literatūros analizė, teismų praktikos analizė, lyginamoji analizė, empirinis tyrimas – ekspertų interviu.

SUMMARY

The topic of this master's thesis is the policy of *refoulement* in the fight against irregular migration. The thesis aims to determine whether pushback policy, as one of the tools for migration management, complies with the requirements of international, European Union law and how it is reconciled with the protection of human rights in practice. Irregular migration is a complex phenomenon driven by various factors: economic, social, and geopolitical. States employ different measures to manage migration flows. One of these is pushback policy, but its legality is debated.

The subject of this study is pushback policy in the fight against irregular migration. The thesis consists of three chapters, divided into sections. The first chapter analyzes the concept of irregular migration, its causes, legal regulation, and management measures. The second chapter assesses the legal regulation of pushback policy in the context of international, European Union, and national law. The third chapter examines the legal and practical problems of applying pushback policy based on expert interviews.

The results of the study showed that the policy of *refoulement* is not clearly regulated as an independent measure, and its application in practice poses challenges related to ensuring individual assessment, access to the asylum procedure, and the protection of human rights.

Research methods used: analysis of legislation and academic literature, analysis of case law, comparative analysis, empirical research - expert interviews.